

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

ดีเยี่ยม

ดีมาก

ดี

ปานกลาง



การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่า
ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน



สมภพ สายมา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ใจ

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ใจ




ใบรับรองวิทยานิพนธ์
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง
การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่า
ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

โดย
สมภพ สายมา

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา



(รองศาสตราจารย์ออคม กาญจนประโชติ)
วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 52

กรรมการที่ปรึกษา



(อาจารย์ ดร. สมคิด แก้วทิพย์)
วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 52

กรรมการที่ปรึกษา



(อาจารย์อนันต์ ปินดารักษ์)
วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 52

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร



(รองศาสตราจารย์ ดร. ปราโมช ศิตะโกเศศ)
วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 52

สำนักงานบัณฑิตศึกษารับรองแล้ว


(รองศาสตราจารย์ ดร. เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 31 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2562

ชื่อเรื่อง	การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
ชื่อผู้เขียน	นายสมภพ สายมา
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์อัครม กาญจนประโชติ

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการนำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้เข้าศึกษาร่วมกับคนในชุมชน 1) กลุ่มเยาวชน 2) กลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูลที่สมบูรณ์ และผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลภาคสนาม และจากการปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ทำให้การอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ชัดเจนมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่าสถานภาพของราษฎรในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานคือมีรายได้เฉลี่ย 10,000 – 25,000 บาท/ครอบครัว/ปี ราษฎรมืออาชีพทำเกษตรกรรม คือ ทำนา ปลูกข้าว เป็นหลัก รองลงไปคือการทำไร่ข้าวโพด ถั่วเหลือง และทำสวนเมี่ยง ซึ่งผลผลิตต่างๆ ส่วนใหญ่จะนำมาบริโภคในครัวเรือน และถ้าเหลือจึงจะจำหน่ายภายในชุมชน ในสภาพสังคมชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขดี มีวัฒนธรรมชุมชนตามเอกลักษณ์เผ่าพันธุ์ที่สืบมาแต่โบราณ มีเอกลักษณ์ประเพณีที่สืบทอดตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ทรัพยากรธรรมชาติ) รวมถึงสภาพทั่วไปทางภูมิประเทศมีสภาพที่ดี

ผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน พบว่า ชุมชนได้รับการฝึกอบรมและเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมกับได้นำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้โดยนำสภาพแวดล้อมที่เป็นภูมิประเทศที่ยังคงไว้เป็นธรรมชาติมาจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการด้านต่าง ๆ เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนในการที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนเอง และมีการจัดกิจกรรมนันทนาการทางการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน จำนวน 8 กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรม

ศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ กิจกรรมศึกษาการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า (บนผืนป่าใกล้เมือง) กิจกรรมถ่ายรูปรูปชมวิถีธรรมชาติ กิจกรรมฟังเสียงนกร้อง/ดูนกธรรมชาติบนป่าคอกหลวงป่าเมี่ยง เขาสูงสลับซันซอน (คอกเขาแก้ว) กิจกรรมศึกษาสมุนไพรป่าท้องถิ่น (สมุนไพรภูมิปัญญาพื้นบ้าน) กิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมืองท้องถิ่น (วัฒนธรรมชุมชน) กิจกรรมเล่าขานตำนานโบราณ (วัฒนธรรมชุมชน) และกิจกรรมนันทนาการรอบกองไฟ และกิจกรรมการเข้าค่ายพักแรมตามลำดับ

นอกจากนี้ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน พบว่า ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ และได้นำทรัพยากรและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นมาเป็นจุดเด่นและพัฒนาเป็นกิจกรรม ทำให้เกิดความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยจะเห็นได้จากความสามัคคีในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และเกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ประชาชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเฉลี่ยเพิ่มขึ้น และประชาชนในพื้นที่ที่โยกย้ายไปหาอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่ลดลงจากเดิมร้อยละ 80 เหลือเพียงไม่เกินร้อยละ 10 เท่านั้น

Title	The Appropriate Eco-Tourism Management of Baan Si Na Phan, Ruang Sub-district, Muang District, Nan Province
Author	Mr. Sompob Saima
Degree of	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Arkorn Kanjanaprachot

ABSTRACT

This qualitative research was conducted to investigate the outcome of the application of knowledge on geo-social based in eco-tourism management of Baan Si Na Phan, Ruang sub-district, Muang district, Nan province. For data collection, the researcher participated in various activities with people in the community: the youth group and the adult and elderly group. Also, the researcher recorded obtained data from field trips, related documents, theories and explained various phenomenon for a clear perspective.

Results of the study revealed that most of the people in Baan Si Na Phan were elementary school graduates, having an average annual income below the standard criterion (10,000-25,000 baht per family). They did farming such as rice growing as main occupation. They also grew maize, soybean and tae (for making Miang- fermented leaves of tea-plant). Most of the yields were for household consumption and the surplus were sold within the community. It was found that Baan Si Na Phan was a peaceful community having unique traditions. Besides, this community had good natural environment (natural resources) and topographic condition.

With regards to the investigation on community-based eco-tourism management, it was found that people in Baan Si Na Phan attended trainings and learned about eco-tourism management provided by concerned agencies. Besides, they applied knowledge on geo-social based in the management of tourist spots in their community. This caused people participation in the management of various tourism aspects. It was found that people in Baan Si Na Phan arranged eight educational recreation activities suited to the management of an appropriate eco tourism. These were activities on: 1) plant varieties study in natural forest; 2) wildlife way of life study

(forest nearby urban area); 3) forest life photo - taking; 4) bird watching in Doi Luang Pa Miang forest; 5) local forest herbs study; 6) local forest food cooking (community culture); 7) ancient legend telling (community culture); and 8) bonfire camping, respectively.

Based on the investigation on people participation in an appropriate community-based eco-tourism, it was found that people in the community worked together on area analysis. They also made use of natural resources and environment in their community as selling points. Not only this, they developed these things to be part of eco-tourism activities causing the success in the improvement of economy, society and environment of the community. Importantly, a high decreased rate of migration to work outside the Baan Si Na Phan Community was found (from 80 to 10 percent).



กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเอาใจใส่ให้คำปรึกษาที่ดียิ่งจากรองศาสตราจารย์อาคม กาญจนประโชติ ประธานกรรมการที่ปรึกษา อาจารย์สมคิด แก้วทิพย์ กรรมการที่ปรึกษา อาจารย์อนันต์ ปินตารักษ์ กรรมการที่ปรึกษา โดยเปิดโอกาสให้มีความอิสระในการดำเนินการวิจัย การค้นหาข้อมูล และแนวคิดในการเชื่อมโยงเนื้อหาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาผลงานการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ประธานที่ปรึกษาหลักสูตรการพัฒนากฎมิต้องคอย่างยิ่งยั้ง รรองศาสตราจารย์สมชาย องค์กรประเสริฐ ประธานหลักสูตร ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าให้ความรู้แต่ละรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร และทำให้เข้าใจคำว่า “กฎมิต้องค” ได้อย่างลึกซึ้งและพร้อมที่จะทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมอย่างเต็มความสามารถสืบไป

สุดท้ายขอขอบคุณมูลนิธิรัชพัฒน์ที่สนับสนุนทุนการเรียนการทำงานและคอยกระตุ้นให้มีความต่อเนื่องในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนากฎมิต้องคอย่างยิ่งยั้งแม่โจ้ รุ่นที่ 70 ซึ่งต่างก็ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน จนเป็นผลที่ทำให้การเรียนการศึกษาในครั้งนี้ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

สมภพ สายมา

มีนาคม 2552

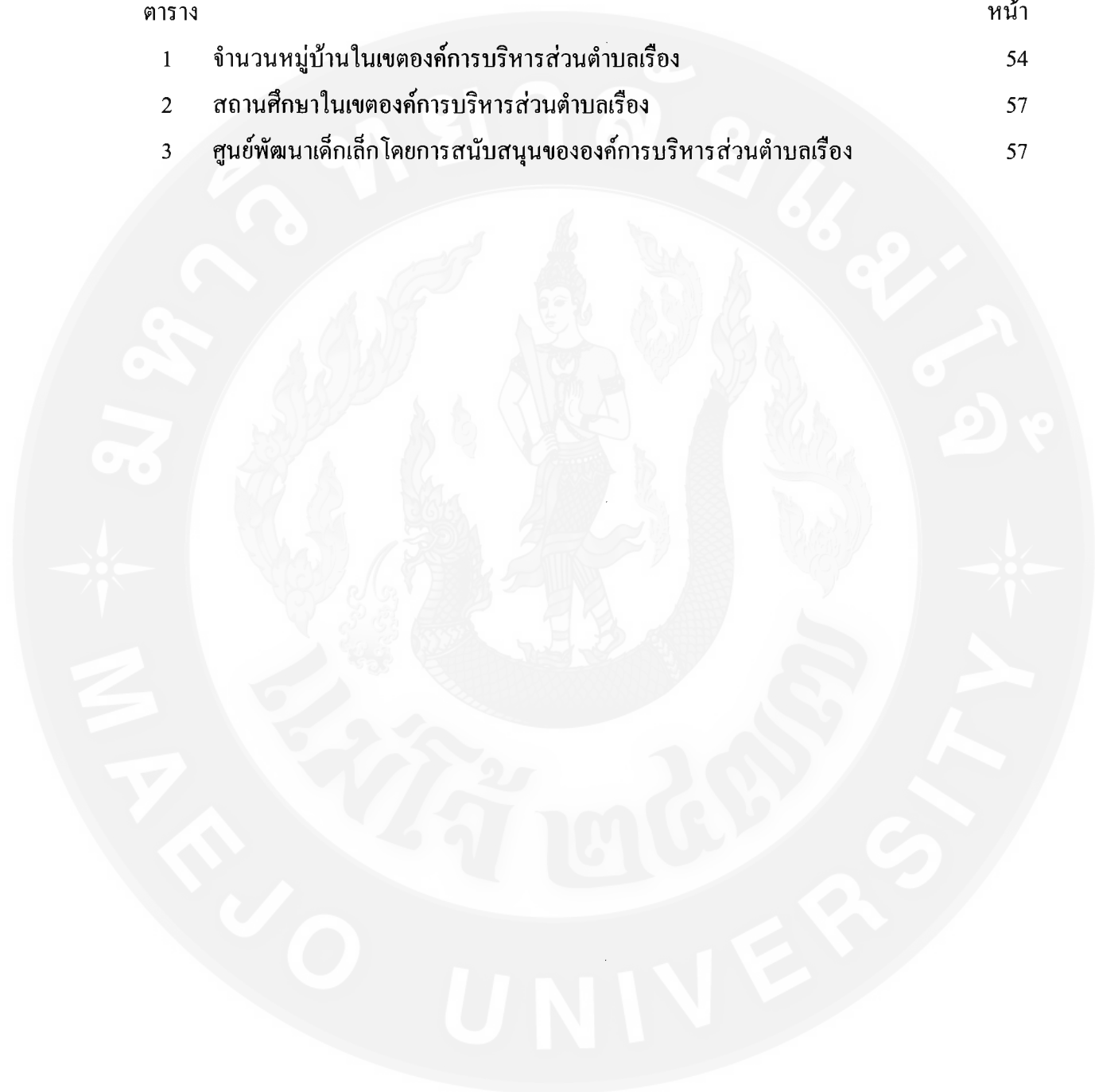
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการศึกษา	3
นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยว	5
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (Tourism)	12
แนวความคิดหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	13
แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)	28
แนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	31
แนวความคิดด้านการจัดการและการมีส่วนร่วม	31
แนวความคิดการติดตามและประเมินผลในการพัฒนา	34
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
กรอบแนวคิดในการศึกษา	41
สมมติฐานการวิจัย	41
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	42
สถานที่ดำเนินการวิจัย	42
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	43

	หน้า
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	43
การตรวจสอบข้อมูล	44
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	44
ระยะเวลาในการวิจัย	45
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	46
ข้อมูลทั่วไป	46
การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน	62
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ	76
สรุปผลการวิจัย	76
อภิปรายผล	80
ข้อเสนอแนะ	84
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	85
บรรณานุกรม	86
ภาคผนวก	89
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	90
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	94

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง	54
2	สถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง	57
3	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลเรือง	57



สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการศึกษา	41
2 แผนที่จังหวัดน่าน	48
3 แผนที่อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	49
4 แผนที่หมู่บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	49
5 ต้นไม้ที่มีอายุหลายร้อยปี (ต้นไฮหลวง ๑๒ คนโอบมีหลายต้น)	51
6 สภาพพื้นที่ลำห้วยคอยหลวงป่าเมี่ยงในพื้นที่ชุมชนศรีนาป่านฯ	53
7 รายได้สุทธิเฉลี่ยของประชาชนในพื้นที่บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	56
8 สภาพป่าไม้ที่ยังคงสภาพคืออยู่ ในพื้นที่ชุมชนบ้านศรีนาป่านฯ	63
9 ลานหินลับมีดโบราณ (ลานฝนพริ้ว)	64
10 พื้นที่ป่าชุมชนป่าเมี่ยง	66
11 การศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ	67
12 กิจกรรมศึกษาสมุนไพรป่าท้องถิ่น	69
13 กิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมืองท้องถิ่น	70
14 กิจกรรมเล่าขานตำนานโบราณ (วัฒนธรรมชุมชน) และกิจกรรมนันทนาการรอบกองไฟ	71
15 กิจกรรมการเข้าค่ายพักแรม	72

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในสภาวะการณ์ปัจจุบันความต้องการด้านการท่องเที่ยวของมนุษย์ได้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ ทั้งด้านการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ตลอดจนการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากขึ้น ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาสุขภาพอนามัยของมนุษย์ พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชุมชนเกษตรกรรม จึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความสนใจจากนักท่องเที่ยวจึงได้เกิดการท่องเที่ยวในลักษณะทัวร์เชิงอนุรักษ์ ทั้งในรูปแบบการเดินทาง ทัศนศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ของชุมชนส่วนบุคคลที่ประสบผลสำเร็จเพื่อศึกษาเทคนิค วิธีการต่าง ๆ แล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงดำเนินการในพื้นที่ของตน หรือความต้องการที่จะสัมผัสใกล้ชิดเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจกับวิถีความเป็นอยู่ วัฒนธรรมชาวบ้านในชุมชน นอกเหนือจากสภาพกายภาพตามธรรมชาติแล้วชุมชนยังประกอบขึ้นด้วยองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยี กระบวนการ ขั้นตอน การถ่ายทอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองในสังคมวัฒนธรรมของชาวชนบท กลายเป็นจุดเด่นที่มีศักยภาพมีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดผู้คนต่างวัฒนธรรม และผู้ที่ปรารถนาจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ผู้ที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศ หรือกิจกรรมที่แปลกใหม่ให้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถให้ผลตอบแทนแก่ราษฎรในพื้นที่โดยตรง ทั้งในแง่ของการขายผลผลิตรูปแบบต่าง ๆ และจากการขายบริการอื่น ๆ ให้แก่ผู้ที่เดินทางมาเยี่ยมชมเยือน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมหาศาลต่อประเทศชาติ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก็ได้ส่งผลกระทบต่อไม่เพียงปรารถนามากมายเช่นเดียวกัน ทั้งที่เป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนระบบนิเวศวิทยา ทั้งนี้เพราะที่ผ่านมา การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการดำเนินการที่ขาดการวางแผนชัดเจน และขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากหน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาล เอกชน ผู้ประกอบการ ตลอดจนชาวบ้านในท้องถิ่น การอาศัยประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ที่ทราบถึงปัญหา ประสบปัญหา และได้รับผลกระทบโดยตรง นอกจากนั้นประชาชนในท้องถิ่นมีความรัก ความผูกพันต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวอยู่แล้ว การให้เกียรติแก่เขาด้วยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ย่อมทำให้เขาเกิดความรู้สึกในความ

เป็นเจ้าของ หวงแหน และเห็นคุณค่ามากขึ้น การพัฒนาย่อมเป็นไปได้ด้วยความเหมาะสม และมีประสิทธิผล การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคต จึงสมควรต้องตระหนักถึงความสำคัญและผลของการพัฒนาที่จะตามมา ต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการสื่อสาร การสร้างความเข้าใจของบุคคลที่เกี่ยวข้อง การวางแผนที่ชัดเจน และตระหนักถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ เหมือนกระบวนการแห่งความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง วิธีการ และการจัดการที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่การพัฒนาชุมชนบ้านศรีนาป่าน ด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดนั้น น่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจในแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสิ่งสำคัญก็คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนในชุมชนบ้านศรีนาป่านอย่างแท้จริง

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้นและจากการวิเคราะห์พื้นที่ จุดเด่นของพื้นที่ เป็นแรงจูงใจให้ผู้ศึกษานำแนวคิดหลักการด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน พร้อมทั้งศึกษาการจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ 1 และ 4 ตำบลเรือง อำเภอมือง จังหวัดน่าน โดยประสงค์จะทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของประชาชนในท้องถิ่น ที่เป็นเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่าประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไร มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยชุมชนเอง มากน้อยแค่ไหน รวมถึงการเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของตนเองอย่างไร เพื่อจะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางหรือมาตรการที่มีประสิทธิภาพ ที่สามารถใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ผลการนำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอมือง จังหวัดน่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปใช้กำหนดนโยบาย หรือแผนงานในการพัฒนาชุมชนให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้
2. เพื่อให้ชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมชุมชนอื่น ๆ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนฯ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

ด้านประชากร

ในการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จากกลุ่มประชาชน ดังนี้

1. ประชากรที่อาศัยอยู่ในบ้านศรีนาป่าน

ด้านเนื้อหา

1. มุ่งเน้นศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนฯ ในด้าน
 - การค้นหาปัญหา จุดเด่น จุดด้อย และอุปสรรค (สาเหตุของปัญหา)
 - การศึกษาจุดเด่น นำจุดเด่นมาจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - การศึกษาความร่วมมือของชุมชน
 - การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
 - การติดตามผล (สรุป)
 - การเสนอแนะแนวทางแก้ไข (ข้อเสนอแนะ)

ด้านพื้นที่

การศึกษารั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่บ้านศรีนาป่าน หมู่ 1,4 ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ตั้งแต่ มิถุนายน 2550 ถึงเดือนมีนาคม 2552

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหรือประชากรที่อาศัยอยู่และมีทะเบียนบ้านอยู่ในเขตพื้นที่บ้านศรีนาป่าหน่า หมู่ 1,4 ต.เวียง อ.เมือง จ.น่าน โดยมีความคุ้นเคยติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันและกันอย่างใกล้ชิด และผูกพันกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการโดยผู้ประกอบการที่เป็นภาคเอกชน ภายนอกหรือภายในพื้นที่ จัดการโดยองค์กรประชาชน กลุ่มประชาชน หน่วยงานของรัฐหรือเป็นการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐและเอกชน รัฐและประชาชน หรือเอกชนและประชาชน โดยที่รูปแบบการจัดการนี้ จะพิจารณาทั้งความสัมพันธ์เชิงบริหาร การแบ่งอำนาจ และการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทั้งที่ตกอยู่กับกลุ่มที่จัดการท่องเที่ยว และที่กระจายสู่ชุมชนโดยรวมด้วย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดหมายเพื่อการเรียนรู้ อนุรักษ์และเข้าใจในธรรมชาติวัฒนธรรมในชุมชน อันเกิดจากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่จะทำให้มีการกระจายรายได้ ไปยังท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ธรรมชาติ วัฒนธรรม บนพื้นที่จริง ซึ่งจะยึดหลักแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรี ของระบบนิเวศ รวมถึงเอื้ออำนวยประโยชน์ และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินการพัฒนาเรื่องต่าง ๆ นั้น จะต้องมีการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหา และความต้องการด้วยตัวเอง โดยเฉพาะขั้นตอนของการวางแผนและการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่างๆ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบ่งได้ 4 แบบ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ กระบวนการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และกระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดหมายเพื่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาปาน หมู่ 1 และ 4 ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่านนั้น ผู้ศึกษาคิดว่า ประเทศไทยนั้น เป็นประเทศหนึ่งที่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจรวมของประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว ได้ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยวลดถดถอยลงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยทั่วไปจึงมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม กับการพัฒนาอยู่เสมอ ในขณะที่การท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม และแรงงานภาคบริการของประชากรภายในประเทศซึ่งจะอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนมากที่สุด ดังนั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสาร และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ อะไร

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช เป็นปรัชญาที่วางอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมไทย เป็นเครื่องชี้นำการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย มีความลึกซึ้งและเข้าใจง่ายกับผู้ฟังทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ การอธิบายความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระองค์ท่านบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป ...” พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 10 กรกฎาคม 2517

“คนอื่นจะว่าอย่างไร ก็ช่างเขาจะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกินพอกินและขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกินพอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐานที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่

ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่างๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือ ว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพล มีหวังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษา ส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่ง คุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล” พระราชดำรัส แก่ผู้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2517

ปรัชญาการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังมีความเกี่ยวข้องกับ เรื่องของภูมิคุ้มกันอันเกิดจากภัยคุกคามทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ หรือ ภาค ธุรกิจหรือหน่วยงานราชการนิยมเรียกกันว่า การจัดการความเสี่ยง (Risk Management) ดังพระราช ดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2522 มีข้อความว่า

“...วิถีทางดำเนินของบ้าน และของประชาชนทั่วไป มีความเปลี่ยนแปลงมาตลอด เนื่องมาจากความวิปริตผันแปรของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆ ของโลก ยากยิ่งที่เรา จะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ จึงต้องระมัดระวัง ประคับประคองตัวเรามากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการ เป็นอยู่โดยประหยัดเพื่อที่จะอยู่ให้รอดและก้าวหน้าต่อไปได้โดยสวัสดิ์”

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจครั้งรุนแรง วิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของทวีปเอเชีย และขยายตัวไปทั่วโลก จน เรียกวิกฤติครั้งนั้น ว่า “พิชิต้มยำกุ้ง” ในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมี พระราชดำรัสแก่ผู้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพร เนื่องใน โอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เกี่ยวกับเศรษฐกิจ พอเพียง มีความดังนี้

“เศรษฐกิจแบบค้าขาย ภาษาฝรั่งเศสเขาเรียกว่า Trade Economy ไม่ใช่แบบพอเพียงซึ่ง ฝรั่งเศสเรียกว่า Self-Sufficient Economy ถ้าเราทำแบบที่ไทยทำได้ ถือว่าเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับ ตัวเอง เราก็อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อน”

“ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลา ไม่ใช่ง่ายๆ โดยมากคนที่ใจร้อน เพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้”

“การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการ เป็นอยู่แบบพอมือพอกิน แบบพอมือพอกินหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีมือเพียงกับตนเอง”

“อันนี้เคยบอกไว้ ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิต อาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความ

พอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายที่กว้างใหญ่ไพศาล หลุดพ้นจากการถือประโยชน์ส่วนตน และไม่เบียดผู้อื่น ดังพระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่บุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2542 มีความว่า

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความ โลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้ามีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็เป็นสุข...”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของสังคมไทย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับนานาประเทศทั่วโลก โดยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาตามลำดับขั้นตอน จากการสร้างความ “พอมีพอกิน” ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตร อันเป็นพื้นฐานการพัฒนาในลำดับขั้นสูงต่อไป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังมีความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างไกล อาทิ การมองเห็นประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนร่วมเป็นสำคัญ การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งความแตกต่างทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การรู้จักตัวเองและพัฒนาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับบริบทของสิ่งแวดล้อมและสังคมไทย เป็นต้น

หลักการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความอย่างยั่งยืนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมไทยในปัจจุบัน ภายใต้กระแสธารของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นจะต้องพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณค่าและความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เป็นที่นิยมในยุคปัจจุบัน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมี “จิตสำนึกใหม่” จิตสำนึกที่เรียกว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบพอเพียง” และเชื่อมโยงบริบทของการพัฒนาให้ครอบคลุมหลากหลายมิติบนพื้นฐานของสังคมไทย และสังคมโลก ที่นับวันยังมีความสลับซับซ้อนสูงขึ้นเรื่อยๆ สุเมธ คันติเวชกุล (2549) ได้เสนอรูปแบบของการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงยึดหลัก ดังนี้

1. การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของสังคมไทย ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้น จะต้องสร้างขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อนทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดีหรือคลอนแคลนบกพร่องแล้วที่จะเพิ่มเติมเสริมต่อให้เจริญดีขึ้นไปอีกนั้น ยากนักที่จะทำได้ จึงควรเข้าใจให้แจ่มชัดว่า นอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้ว ยังจะต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคง ไม่บกพร่องพร้อมๆ กันด้วย...”

2. การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนหลักของภูมิสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดถือสภาพความเป็นจริงของภูมิประเทศและสังคมวิทยาเกี่ยวกับประชาชนในพื้นที่พัฒนาเป็นหลัก ทรงเน้นว่าการพัฒนาอะไรหรือจะทำการอะไรนั้นขอให้ยึดหลักสำคัญ คือ ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม สิ่งแรก ภูมิ เป็นลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งสภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา และคำว่า สังคม โดยจะต้องคำนึงถึงสังคมของคนในพื้นที่นั้น เพราะคนในสังคมหนึ่ง จะตัดสินใจไปตามวัฒนธรรมค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณี การอบรมที่บ่มฝังมา เพราะฉะนั้นในการพัฒนาให้คำนึงถึง 2 สิ่งนี้ตลอดเวลา อย่าไปเปลี่ยนแปลงแปรสภาพหรือทำให้ความเป็นมนุษย์หรือภูมิประเทศตรงนั้นเสียไป

3. ทรงยึดหลักผลประโยชน์ของประชาชนและการได้รับการยอมรับ ทรงเน้นเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น ในการจัดทำโครงการ จึงมีขั้นตอนสำคัญที่เรียกว่า ประชาพิจารณ์ ได้แก่

- 3.1 เน้นกระบวนการประชาพิจารณ์ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ
- 3.2 การแก้ไขปัญหา เน้นการรอมชอมในการเจรจาต่อรอง
- 3.3 ยึดหลักประชาชนทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากโครงการสาธารณะและคนส่วนใหญ่ต้องดูแลช่วยเหลือคนส่วนน้อย

4. ทรงยึดหลักความคุ้มค่าน่ามากกว่าคุ้มทุน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีกระแสพระราชดำรัสว่า “...ขาดทุนคือกำไร Our loss is our gain...การเสียคือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นกำไรอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

เศรษฐกิจพอเพียงอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก

สมพร เทพสิทธา (2548) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างกว่าเศรษฐกิจแบบนายทุนหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม และมิติด้านวัฒนธรรม

1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน

2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และ พอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ

3. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมี เมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน

4. มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่ง ที่บ่อน ทำลายความมั่นคงของชาติ

ฐานล่างของสังคมให้แข็งแกร่ง ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ให้แนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้ “...ตัวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ถ้าได้ เข้าใจและได้จัดทำขึ้นมันจะสร้างฐานล่างของสังคมที่แข็งแกร่ง ถ้าฐานล่างของสังคมแข็งแกร่งแล้ว ก็จะมีรองรับข้างบนทุกๆ ด้าน จะเป็นเศรษฐกิจ จะเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานแข็งแรง ก็จะมั่นคง และยั่งยืน เพราะฉะนั้นหลักเกณฑ์ที่สำคัญของประเทศและของโลกนั้นต้องสร้างฐานล่างของสังคม ให้แข็งแรง แล้วเชื่อมโยงกิจกรรม สังคม การพัฒนาข้างบนทุกชนิด การศึกษา เศรษฐกิจ ระบบ กฎหมาย ระบบการสื่อสารทุกชนิด เชื่อมกับฐานล่างของสังคม ถ้าเชื่อมกันได้ก็จะเกื้อกูลกัน ข้างล่างเกื้อกูลข้างบน – ข้างบนเกื้อกูลข้างล่าง จะเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนได้ สำเร็จ เพราะฉะนั้นก็แน่นอนว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยเศรษฐกิจทุกระดับ ทั้งเศรษฐกิจ ชุมชน เศรษฐกิจของประเทศ และรวมถึงของโลกด้วย ถ้าโลกได้เข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง” (ประเวศ วะสี, 2549)

ธุรกิจกับความพอเพียง

อาจารย์ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวถึง การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับธุรกิจว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนาของโลกอนาคต เป็นหลักการที่สามารถ ประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับและในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคธุรกิจด้วย เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการที่ประกอบด้วย 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) ความมี ภูมิคุ้มกัน 4) การใช้ความรู้ และ 5) การมีคุณธรรม เป็นหลักการที่เน้นความพอดี ความสมดุลย์

ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคง ความยั่งยืน และเป็นหลักการที่รวมถึงความรอบคอบ ความระมัดระวัง ความไม่สับสน ความไม่สุดโต่ง และความไม่โลภ เป็นอย่างมาก หลักการข้างต้นจึงเหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้ได้กับธุรกิจทุกประเภท ทุกขนาด ไม่ว่าจะเล็ก กลาง หรือใหญ่ ธุรกิจที่ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมมีแนวโน้มสูงที่จะอยู่รอดอย่างมั่นคง แม้ในสถานการณ์ยากลำบาก ทั้งเป็นธุรกิจที่ย่อมให้ความสำคัญต่อคุณธรรม คุณภาพ และประสิทธิภาพไปพร้อมกัน (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2549)

ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับ โครงการส่วนพระองค์ส่วนจิตรดา และ สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) และศึกษาจากประมวลพระราชดำริและตัวอย่าง โครงการทรงงาน สามารถประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ในเบื้องต้นได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ ใช้เทคโนโลยีที่มีราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ
2. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
3. ไม่โลภเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
4. เน้นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอาर्डเอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
5. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ด้วย
6. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ (down side risk management) โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เงินเกินขีดความสามารถในการจัดการ
7. เน้นการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศเป็นหลักตามลำดับ

หลักการดังกล่าวก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางสังคม (Social benefit) อีกทั้งยังเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่จะช่วยลดต้นทุนของการเรียนรู้ (Learning cost) ของผู้ประกอบการกิจการแขนงต่างๆ ที่จะเข้ามาศึกษา

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2548) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1. **พึ่งตนเองทางจิตใจ** คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจที่ยึดเหนี่ยวต่อชีวิตด้วยความสุจริตแม้ว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาตน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบการพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลดีแน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. **พึ่งตนเองทางสังคม** ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคน พยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. **พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ** คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศไทยอย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. **พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี** ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัส ที่ว่า “จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่ สภาพพื้นที่อากาศและประชาชนในท้องที่ต่างๆ กันก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนกัน”

5. **พึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ** หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (Tourism)

แนวความคิดและนิยามการท่องเที่ยว

นิยามของการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็นของ IASET (International Association of Experts in Tourism) ศาสตราจารย์ชาวสวิส 2 คน คือ Hunziker และ Kraft ว่า “การท่องเที่ยวเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ” (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2536: 12)

การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของการสันทนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเวลาว่าง โดยผูกพันกับการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรม งานต่าง ๆ เป็นการสนองความต้องการในการเปลี่ยนบรรยากาศของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อยู่ในสังคมเมืองที่ย่างยากซับซ้อนต่อการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายไปสู่สภาพธรรมชาติไปแสวงหาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ ทักษะศึกษา การสังสรรค์ ตลอดจนการเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจและงานอาชีพ”

จากนิยามข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการแสวงหาสิ่งใหม่และความเพลิดเพลินด้วยความสมัครใจ (นวรรตน์ เกียวมาศ, 2541)

องค์ประกอบการท่องเที่ยวแบ่งองค์ประกอบได้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สรรพสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งถือว่าสำคัญที่สุด เช่นที่การพักผ่อน ไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบใด

การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ นั่นคือจะต้องมีการคมนาคมขนส่งท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นอย่างสะดวก การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีด้วยกัน 3 ทาง คือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศถ้าแหล่งท่องเที่ยวสามารถ ได้ทั้ง 3 ทาง แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะสามารถพัฒนาได้ดี เมื่อมีทางคมนาคมขนส่งจะต้องมีทางพาหนะขนส่ง ทาง

บก ทางน้ำ ทางอากาศ ที่จะขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญของการเข้าถึง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538)

องค์กรบริหารและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

องค์กรและที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในส่วนที่รับผิดชอบภายใต้กรอบที่มีอยู่อย่างกว้าง ๆ โดยมีการติดต่อประสานงานและเกี่ยวข้องกันเท่าที่ ต้องการเท่านั้น ยังไม่มีการประสานให้เป็นเครือข่ายที่ชัดเจน จึงมักเกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ดังนั้น จึงมีการกำหนดแบบแผนการดำเนินการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในองค์กรขึ้น เช่น ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่หรือผู้ดูแลต้องการมีการดูแลรับรองพื้นที่และดูแลทรัพยากรหน่วยงานในพื้นที่รับผิดชอบต้องเป็นสื่อกลางในการท่องเที่ยว ผู้ที่มีหน้าที่ในด้านบริการนักท่องเที่ยว ต้องดูแลนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเสร็จสิ้นภารกิจ และการดำเนินการในกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ต้องอยู่ในการดูแลและกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ โดยผู้บริหาร หรือผู้จัดการระดับสูง และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบตามลำดับ (พิภุต สิริทธิประเสริฐกุล, 2543)

แนวคิดหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมี การใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Biotourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยว ที่ดำเนินการภายใต้จิตจำกััดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชนขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับ

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้ นำภายใต้ ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2539) สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้มี บุคคลหรือองค์กรต่างๆให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและ ได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (1991) อ้างใน สถัญญ์ แสงอรัญญ (www.homestayfanclub.com) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ เหล่านั้น"

Boo, El. (1991) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวแบบ อิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อ การอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแล รักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้าน สิ่งแวดล้อม"

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของ ระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิด ประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"

Western (1993) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

The Commonwealth Department of Tourism (1994) ได้ให้คำจำกัดความการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ การท่องเที่ยว ธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยัง ครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เสรี เวชบุษกร (2538) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย"

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ไม่ก่อให้เกิด การรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

ส่วน ศรีพร สมบุญธรรม (2536) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มเติมดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า "Ecotourism" มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้าการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้นหากเป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการหรือที่มาในการอนุรักษ์จะมีความหมายในการร่วมป้องกันรักษาให้คงเดิม โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท

การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เพราะมีความสวยงามแปลกตา และเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้เอง เช่น น้ำตก ถ้ำ ชายหาด สัตว์ป่าต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่น่าสนใจ เช่น การเกิดสุริยุปราคา เป็นต้น ก็เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาได้เช่นกัน ดังนั้น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature based tourism) จึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) ซึ่งครอบคลุมการพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษาในแหล่งธรรมชาติ การผจญภัย การศึกษาธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)

นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/เชิงนิเวศ คือ

- การควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้นาน
- การจัดการต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ จัดกิจกรรมที่เหมาะสม และสมดุล
- พัฒนาด้านการให้การศึกษา โดยสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศ ร่วมกัน
- การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริหาร การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว
- ให้ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ
- สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน
- จัดทำแนวทางหรือคู่มือการจัดการ
- จัดให้มีเครือข่ายท่องเที่ยวทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกันทุกระดับ (สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540)

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/เชิงนิเวศน์

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/เชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity or authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์ (eco - system) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (nature - based tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึง การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainably

managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental education-based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (involvement of local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมชุมชน (community participation-based tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศน์ (eco - system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural tourism และ historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวนั้นๆ ด้วย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ได้

จากลักษณะดังกล่าว จึงมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำหลายสิ่งแวดล้อมได้ เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้ จัดเป็น Mass Ecotourism

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับและมีรายได้สูงได้เช่นกัน

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ จึงให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากการศึกษากำหนดความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แล้ว ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (ecotourism) เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) ที่หมายถึง รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural - based tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (cultural - based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์สามารถกระทำได้หลายรูปแบบในพื้นที่ธรรมชาติที่มีระบบนิเวศน์ต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มระบบนิเวศน์ป่าเขาจะเน้นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรนั้นหนทางการประเภท ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ น้ำตกต่าง ๆ สภาพภูมิทัศน์ของลักษณะสัณฐานที่ดิน (land forms) และสัณฐานทางธรณีที่เป็น

ลักษณะเด่นแปลกตา หรือลักษณะเด่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่เป็นหลักฐานสำคัญ ส่วนกลุ่มระบบนิเวศน์แบบเกาะแก่งชายฝั่ง มักจะได้รับความสนใจในด้านทรัพยากรทางทะเล (marine resources) ที่ยังคงสภาพธรรมชาติ สมบูรณ์สวยงาม เช่น ปะการัง ปลาสวยงาม ชายหาดที่สวยงาม ส่วนสภาพป่า - เขาหรือแหล่งน้ำต่าง ๆ จะได้รับความสนใจเป็นอันดับรองลงมา ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จะเน้นไปในส่วนที่เป็นชายฝั่ง (wetland) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่ได้รับความนิยมมากคือการดูนกต่าง ๆ โดยเฉพาะ นกต่างถิ่นที่หาดูได้ยาก

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์นั้น ควรพิจารณาปัจจัยหลัก 2 ประการ กล่าวคือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนาแน่นในพื้นที่ที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (ecotourism site) ทั้งนี้สภาพดั้งเดิมและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวธรรมชาติเป็นหัวใจของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ดังนั้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่แม้จะมีความงดงาม แต่ถ้าหากมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างมาก จนกระทั่งรูปปลักษณ์เดิมสูญเสียเหล่านั้นจะไม่อยู่ในเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ นอกจากนั้นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จะต้องไม่ทำให้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมลงไปจนไม่สามารถฟื้นตัวได้อีก พื้นที่ธรรมชาติที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเมื่อจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น แหล่งพืช สัตว์ป่าหายาก บริเวณที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า ฯลฯ ควรที่จะละเว้นการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าว

2. ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่ควรส่งเสริมนอกจากมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน พึ่งพอใจและใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้กับธรรมชาติไม่มากนัก โดยผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการจัดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ธรรมชาติอาจจำเป็นต้องพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ได้เน้นเรื่องของการเรียนรู้ธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมประกอบกันไป เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินมากขึ้น ซึ่งอาจเรียกว่ากิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กล่าวคือเป็นกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่ธรรมชาติ มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรม เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ กิจกรรมเสริมดังกล่าวอาจจัดกลุ่มได้เป็น กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติ (appreciative recreational activities) และกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการผจญภัยตื่นเต้นท้าทายกับธรรมชาติ (adventurous recreational activities) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (กิจกรรมหลัก) กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชื่นชมธรรมชาติ (กิจกรรมเสริม) และกิจกรรมผจญภัยตื่นเต้น (กิจกรรมเสริม) พอที่จะสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/เชิงนิเวศ (กิจกรรมหลัก)

1. กิจกรรมการเดินป่า (hiking / trekking) ลักษณะของกิจกรรม เป็นการเดินป่า ระยะใกล้ (2 กิโลเมตรขึ้นไป) เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยการนำตัวเองไปสู่ธรรมชาติด้วยเส้นทางเดินเท้าที่ตัดผ่านเข้าไปในป่าที่มีจุดสวยงาม ดึงดูดความสนใจตามธรรมชาติรายทางนักท่องเที่ยวนอกจากจะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ยังมีโอกาสได้เรียนรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติจากไกด์นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศวิทยา (ecology) และชำนาญพื้นที่เป็นอย่างดี กิจกรรมเดินป่ายังแบ่งเป็นสองลักษณะคือ การเดินป่าที่สมบุกสมบัน มีจุดมุ่งหมายสร้างความตื่นเต้นให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นการเดินป่าในเส้นทางที่ค่อนข้างยากลำบาก ทำทายความสามารถของนักท่องเที่ยว เช่น การปีนป่าย หรือเดินขึ้นลงเขาที่สูงชัน ฯลฯ ส่วนกิจกรรมเดินป่าควรมีนักท่องเที่ยวมากที่สุดต่อกลุ่มไม่เกิน 15 คน และมีไกด์ท้องถิ่นที่คุ้นเคยกับท้องถิ่น ตลอดจนมีความรู้ด้านนิเวศวิทยา (ecology) ที่จะทำให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวระหว่างทาง ได้เป็นอย่างดี กิจกรรมเดินป่าอาจมีการพักแรมในป่า สิ่งของอุปโภคบริโภคทั้งหลายจะต้องนำออกจากป่า ทั้งหมด รวมทั้งเศษขยะต่าง ๆ จากการอุปโภคบริโภคโดยเฉพาะของที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีถุงหรือภาชนะที่จะเก็บขยะเหล่านั้นออกจากป่าให้หมดทุกครั้งไป การจัดเส้นทางเดินเท้าในป่าควรมีความกว้างขนาดหนึ่งหรือสองคนเดิน และคงสภาพเดิมไว้มากที่สุด ไม่ควรตัดต้นไม้กิ่งไม้ออกโดยไม่จำเป็น ไม่ควรตัดเส้นทางเดินเท้าผ่านจุดที่มีระบบนิเวศน์เปราะบาง หรือเป็นแหล่งพืช / สัตว์ป่าหายาก โดยเฉพาะบริเวณที่จำเป็นสำหรับสัตว์ป่าในการดำรงชีพและสืบพันธุ์ ซึ่งถ้ามนุษย์ผ่านเข้าไปแล้วจะรบกวนกิจกรรมทางธรรมชาติของสัตว์ป่าเหล่านั้น ควรกำหนดเส้นทางผ่านหรือมีมุมมองเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ สภาพภูมิทัศน์ที่งดงาม และแหล่งน้ำ เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้เพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่ายเส้นทาง เดินป่าไม่ควรตัดผ่านจุดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยว จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของเส้นทางเดินป่าควรมีสั่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นเช่น ห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อน และป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ควรเป็นผู้กำหนดเส้นทางเดินป่าที่เหมาะสมและดูแลสภาพของเส้นทางเดินป่าให้ใช้ได้ ผู้ที่ควรมีบทบาทสำคัญในการรักษาเส้นทางเดินป่า คือ ไกด์นำเดินป่าและนักท่องเที่ยวที่จะต้องช่วยรักษาความสะอาดและไม่ทำลายสภาพธรรมชาติต่าง ๆ และเข้าใจถึงการปฏิบัติตนเมื่อท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเหล่านั้น

2. กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (nature education) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ได้สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวนอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินจากการได้มาเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติแล้ว ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องต่าง ๆ ผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมกิจกรรม

ห้องเที่ยวประเภทนี้ คือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (visitor center) ป้ายข้อความหมายธรรมชาติ ณ จุดต่าง ๆ ที่น่าสนใจ (wayside exhibit) นิทรรศการกลางแจ้ง (outdoor exhibit) ตลอดจนเส้นทางเดินเท้าที่จัดทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติในพื้นที่ (nature interpretive trail) ลักษณะเส้นทางเดินเท้าดังกล่าวควรเดินได้อย่างไม่ลำบากมากนัก ตัดผ่านจุดที่น่าสนใจและสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ อาจจัดให้มีป้ายข้อความหมายธรรมชาติเพื่ออธิบายและ / หรือให้ความรู้ที่ไม่ยากแก่การเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป ตลอดเส้นทาง หรือจัดทำเป็นเอกสารแผ่นพับให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาด้วยตนเอง (self - guided trail) เส้นทางเดินเท้าดังกล่าวไม่ควรมีระยะทางไกลนัก (ประมาณ 1-2 กิโลเมตร) ควรจัดเส้นทางเป็น loop (เข้า - ออกทางเดียว) การดูแลบำรุงรักษาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและนิทรรศการกลางแจ้งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ทั้งนี้การจัดโปรแกรมสื่อความหมายประเภทต่าง ๆ ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอาจได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภาคเอกชน การดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ร่วมกับนักท่องเที่ยวตลอดจนไกด์นำเที่ยว (ถ้ามี) หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้เส้นทางเดินเท้าดังกล่าวอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีไม่ทรุดโทรม ดูแลเรื่องความสะอาด เช่น จัดเตรียมถังขยะไว้ตามจุดที่เหมาะสมและมีการกำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอ นักท่องเที่ยวมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่ รักษาความสะอาด และไม่กระทำพฤติกรรมเชิงทำลายต่าง ๆ เช่น ถอนป้ายทิ้ง ขีดฆ่า / เขียนสิ่งต่าง ๆ ลงบนป้าย หิน หรือต้นไม้ รวมทั้งไม่ส่งเสียงดังหรือนำเครื่องเสียง เครื่องดนตรีต่าง ๆ ไปเปิดรบกวนความสงบตามธรรมชาติไกด์นำเที่ยวมีหน้าที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ก่อนที่จะเข้าไปทำกิจกรรมเกิดผลกระทบต่อพื้นที่การควบคุมดูแลความเป็นระเบียบของนักท่องเที่ยวขึ้นกับหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ที่ต้องดูแลรับผิดชอบ

3. กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (nature photography, video taping and sound of nature audio taping) ลักษณะกิจกรรม เป็นการถ่ายรูปและการบันทึกเทปวิดีโอธรรมชาติ และสิ่งที่น่าสนใจอันเป็นรายละเอียดอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ป่า พืชหายาก และรอยเท้าสัตว์ป่า เป็นต้น การบันทึกเสียงธรรมชาตินิยมทั้งเสียงน้ำตก น้ำไหล เสียงนก แมลง และสัตว์ป่าต่าง ๆ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดเตรียมสำหรับกิจกรรมประเภทนี้คือ เส้นทางที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้าไปถ่ายรูปธรรมชาติและบันทึกเสียงข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งหรือจุดที่บันทึกได้ดี และ / หรือสามารถจะถ่ายรูปได้สวยงาม ช่วงระยะเวลาที่ควรถ่ายรูปตลอดจนรายละเอียดหรือประวัติที่น่าสนใจของสิ่งที่ควรบันทึกภาพ / เสียงไว้แนวทางในการดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าเพื่อกิจกรรมประเภทนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกับการดูแลรักษาเส้นทางเดินเท้าเพื่อการศึกษาธรรมชาติ

4. กิจกรรมส่อง / ดูนก (bird watching) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมเฉพาะสำหรับผู้มีความสนใจในเรื่องนก สิ่งดึงดูดที่สำคัญ คือนกชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนกประจำถิ่น นกอพยพ และนกหายาก เส้นทางเดินเท้าที่รองรับกิจกรรมประเภทนี้ควรมีขนาดกว้าง 2 คนเดิน ไม่ควรมีการพัฒนาใด ๆ นอกจากจุดหยุดพักบางจุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้จับบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับนกต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น กลุ่มนักดูนกไม่ควรมีขนาดใหญ่มากนัก ทั้งนี้ไม่ควรเกิน 5 คน ต่อกลุ่ม ควรมีมัคคุเทศก์นำทางที่มีความรู้เกี่ยวกับนกและธรรมชาติของนกที่มีในพื้นที่สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่มีความชำนาญในกิจกรรมประเภทนี้มาก่อน ตลอดจนมีกล้องส่องตาดูนก และคู่มือดูนก (Bird Guides) เตรียมไว้ให้กลุ่มและเก็บเงินค่าธรรมเนียมในการเยี่ยมชมเพื่อใช้ในกิจการด้านการอนุรักษ์นกและถิ่นที่อยู่อาศัยของนก ประการสำคัญ การกำหนดเส้นทางเดินเท้าไม่ควรผ่านบริเวณทำรังหรือวางไข่ของนก ตลอดจนควรมีการควบคุมเข้มงวด ไม่ให้มีการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่ไม่ควรรบกวนนก เช่น ฤดูวางไข่ ผสมพันธุ์ เป็นต้น

5. กิจกรรมศึกษา / เที่ยวถ้ำ (cave exploring / visiting) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของถ้ำ เช่น กระบวนการเกิดถ้ำ ลักษณะของหิน / แร่ และสัณฐานธรณี ประเภทของถ้ำ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในถ้ำ การดูแลรักษาถ้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังได้รับความเพลิดเพลินและตื่นตากับความงามแปลกเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของถ้ำอีกด้วย การเที่ยวถ้ำ โดยเฉพาะถ้ำที่มีแสงสว่างไม่เพียงพอและเป็นถ้ำที่ลึกและวอกวน จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์นำทางเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวการจัดการถ้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยวควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และช่วยในการดูแลรักษาถ้ำ เช่น การทำทางเดินเท้ายกระดับในกรณีที่มีน้ำท่วมขัง เป็นต้น มีโปรแกรมสื่อความหมายให้คำแนะนำเรื่องการเที่ยวถ้ำ และให้ความรู้เกี่ยวกับถ้ำแก่นักท่องเที่ยวในบริเวณนอกถ้ำ การสำรวจถ้ำ จัดทำแผน โปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ ตลอดจนถึงอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ซึ่งอาจประสานขอความร่วมมือจากนักวิชาการ หน่วยงานอื่น ๆ และภาคเอกชน นอกจากนี้หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ยังมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบ รักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

6. กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (sky interpretation) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของท้องฟ้าและดาราศาสตร์ ชนิดของดาวและกลุ่มดาว รูปร่าง ตำแหน่ง และวงโคจร ตลอดจนประวัติและตำนานพื้นบ้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พื้นที่ธรรมชาติที่จัดกิจกรรมประเภทนี้ได้ดี ได้แก่ บริเวณที่โล่ง และ / หรือบนที่สูง เช่น เกาะแก่ง ชายหาดที่โล่ง ทุ่งหญ้าที่อยู่บนเขาที่ไม่มีต้นไม้อบบังท้องฟ้า เป็นต้น ฤดูที่เหมาะสมต่อกิจกรรมประเภทนี้คือฤดูหนาว ท้องฟ้าไม่มีเมฆหมอกบดบัง กิจกรรมประเภทนี้

จำเป็นต้องอาศัยผู้ชำนาญในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวตลอดจนมีอุปกรณ์ เช่นกล้องดูดาว และแผนที่ดาวประกอบด้วย

7. กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (boat sightseeing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ จำเป็นจะต้องมีมาตรการในการให้ความรู้ความเพลิดเพลิน การล่องเรือทำได้ทั้งในลำน้ำ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทะเล หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่ สิ่งที่ต้องระมัดระวังจากการกระทำกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ น้ำมันปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำ ขยะเสียงรบกวนจากเครื่องยนต์ การรบกวนบริเวณวางไข่ / ผสมพันธุ์ของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวที่จะต้องระมัดระวัง และช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนความรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ในการควบคุมการท่องเที่ยว ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจนกระทั่งสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมลง นอกจากนั้นการพัฒนาพื้นที่ที่จำเป็น เช่น จุดขึ้น - ลงเรือ จะต้องออกแบบให้ผสมผสานกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ

8. กิจกรรมพายเรือแคนู (canoeing) / เรือคายัค (kayak) / เรือใบ (browbeating) / เรือใบ (Sailing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ ทั้งยังให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ความสามารถในการบังคับเรือและได้ออกกำลังกาย เป็นกิจกรรมที่ทำได้ทั้งในลำน้ำ ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทะเล หรืออ่างเก็บน้ำที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอยู่ สิ่งที่ต้องระมัดระวังจากการกระทำกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ จำนวนเรือต่อหน่วยพื้นที่ ขยะ และการรบกวนบริเวณวางไข่ / ผสมพันธุ์ของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักท่องเที่ยวที่จะต้องระมัดระวังและช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการควบคุมให้การท่องเที่ยวไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจนกระทั่งสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมลง สำหรับกิจกรรมการพายเรือ ควรมีสัดส่วนในการใช้พื้นที่เพื่อไม่ให้เกิดความแออัดครั้งนี้

- เรือแคนู คายัค เรือใบ 1 ลำ ต่อความยาวลำน้ำ 2.4 กิโลเมตร
- เรือใบ 1 ลำ ต่อ 0.004 ตารางกิโลเมตร

9. กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (snorkel skin diving) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินและใกล้ชิดกับธรรมชาติใต้ทะเลที่มีสีสันสวยงาม นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพืชและสัตว์ใต้น้ำ โดยไม่ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจมีเพียงหน้ากาก (snorkel) บริเวณที่ควรจัดกิจกรรมประเภทนี้จะต้องเป็นน้ำตื้นที่มีความลึกไม่เกิน 0.9 เมตร เป็นแหล่งของปะการังหลายชนิดที่ยังอุดมสมบูรณ์และสวยงาม มีพืชและสัตว์ใต้น้ำประเภทอื่น ๆ ประกอบกระแสน้ำไม่รุนแรง และน้ำใสสะอาด ควรจัดให้มีการทำเส้นทางดำน้ำใต้ทะเล (undersea self - guided trail) และมีคู่มือศึกษาทรัพยากรใต้ทะเลให้แก่นักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมประเภทนี้คือ เรือที่นำนักท่องเที่ยวไปดำน้ำอาจทำลายปะการังใต้น้ำเมื่อ

น้ำลดหรือเมื่อทอดสมอเรือลงไป จึงควรหมายแนวเขตที่มีปะการัง ความลึกต่ำสุดและสูงสุดของน้ำ พร้อมทั้งควรจัดทุ่นจอดเรือให้เป็นระเบียบ นอกจากนั้นควรควบคุมไม่ให้เรือปล่อยน้ำมันเรือ และทิ้งขยะลงน้ำ นอกจากนั้นปะการังอาจถูกทำลายจากการประมง เช่น การระเบิดปลา และอวนลากได้ จึงควรมีการห้ามการประมงหรือระเบิดปลาในบริเวณแนวปะการัง กิจกรรมดำน้ำนี้อาจเสนอแนะให้มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ /ฟื้นฟูทรัพยากรใต้ทะเลไปด้วยกันได้ เช่น ให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสช่วยดำน้ำเก็บขยะ และปลูกปะการัง เป็นต้น ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวที่มีความรู้สึกร่วมในการช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้น้ำ และเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

10. กิจกรรมดำน้ำลึก (scuba diving) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินและใกล้ชิดกับธรรมชาติ ใต้ทะเลที่มีสีสันสวย งามเช่นเดียวกับกิจกรรมดำน้ำตื้น กิจกรรมดำน้ำลึกนี้นักดำน้ำต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ บริเวณที่ควรจัดกิจกรรมดำน้ำเพื่อนันทนาการควรมีความลึกประมาณไม่เกิน 30 เมตร เป็นแหล่งของปะการังหลายชนิดที่ยังอุดมสมบูรณ์และสวยงาม โดยมีพืชและสัตว์ใต้ทะเลประเภทอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ กระแสน้ำไม่รุนแรงและน้ำใสสะอาด ควรจัดให้มีการทำเส้นทางดำน้ำใต้ทะเล (undersea self - guided trail) และมีคู่มือศึกษาทรัพยากรใต้ทะเลให้นักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ การจัดกิจกรรมลักษณะเดียวกันกับกิจกรรมดำน้ำตื้น แต่ควรเอาใจใส่เกี่ยวกับความปลอดภัยมากกว่า

กิจกรรมท่องเที่ยวประเภทชื่นชมธรรมชาติ (appreciative recreational activities) และกิจกรรมท่องเที่ยวประเภทตื่นเต้นผจญภัย (adventurous recreational activities) (กิจกรรมเสริม)

1. กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและใกล้ชิดกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้น การชมทิวทัศน์อาจทำได้ในลักษณะการเดินเล่นตามเส้นทางที่จัดไว้ให้ และ / หรือตามชายหาดต่าง ๆ หรือเป็นจุดอยู่กับที่ โดยนักท่องเที่ยวได้หยุดชมธรรมชาติ ณ จุดต่าง ๆ ทั้งนี้คุณค่าความงามของธรรมชาติและความสะดวกเป็นทรัพยากรนันทนาการที่สำคัญสำหรับกิจกรรมประเภทนี้ กล่าวกันว่าการได้ชื่นชมใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นโอกาสหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ณ จุดที่จัดให้ การชมธรรมชาติควรมีป้ายสื่อความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติที่อยู่รอบตัวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวมีคุณค่ามากขึ้น นอกจากนั้นการชมทิวทัศน์ธรรมชาติอาจกระทำในลักษณะของการนั่งรถยนต์ไปตามทางที่ผ่านธรรมชาติที่สวยงาม (sight seeing) และมีจุดพักชมวิิวทิวทัศน์เป็นระยะตามความเหมาะสม ซึ่งควรจัดให้มี wayside exhibit ณ จุดพักต่าง ๆ สิ่งที่เป็นทรัพยากรนันทนาการที่สำคัญสำหรับกิจกรรมนี้คือ สภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามแปลกตา ตลอดจนลำดับของ

สภาพภูมิทัศน์สองข้างทางที่มีความหลากหลาย (sequences of landscape) กิจกรรมประเภทนี้ควรเน้นคุณภาพของการท่องเที่ยวที่ให้ความเคารพกับความเป็นธรรมชาติ เช่น ไม่ก่อให้เกิดเสียงดัง รบกวนความสงบ การรักษาความสะอาด ฯลฯ

2. กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (terrain / mountain biking) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยอุปกรณ์คือ จักรยานภูเขา (mountain biking) เส้นทางขี่จักรยานไม่ควรเป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางเดินเท้าเพื่อกิจกรรมเดินป่า หรือศึกษาธรรมชาติ หรือคูนก มีความลาดชันในระดับต่าง ๆ กันตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ 0-20% หลักเกณฑ์ในการเลือกเส้นทาง เป็นเช่นเดียวกับการพัฒนาเส้นทางเดินเท้าคือ ไม่ควรผ่านบริเวณที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ สืบต่อพันธุ์ของสัตว์ป่า สภาพภูมิประเทศควรมีลักษณะต่าง ๆ เพื่อความท้าทายและไม่น่าเบื่อตลอดจนมีจุดสนใจและความงดงามตามธรรมชาติ การพัฒนาเส้นทางจักรยาน ควรเน้นให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ ไม่มีการตัดต้นไม้ใหญ่ไม่จำเป็นต้องทำเส้นทางด้วยวัสดุก่อสร้าง อาจมีการทำร่องระบายน้ำ หรือสะพานไม้อย่างง่ายในบริเวณที่ลุ่มและร่องน้ำ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่ในการดูแลเส้นทางขี่จักรยานให้อยู่ในสภาพใช้การได้และดูแลรักษาความสะอาด ตลอดจนกวาดขันให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบ เช่น ขี่จักรยานในเส้นทางที่จัดเตรียมให้ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการ นักท่องเที่ยวมีหน้าที่เคารพกฎระเบียบของพื้นที่รักษาความสะอาดด้วยการไม่ทิ้งขยะตามเส้นทาง ตลอดจนไม่ส่งเสียงอึกทึกในระหว่างขี่จักรยาน

3. กิจกรรมปีน / ไต่เขา (rock / mountain climbing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแง่การทำหายความยากลำบากที่ธรรมชาติสร้างไว้ บริเวณที่อนุญาตให้มีการไต่เขา หรือปีนเขาควรมีความปลอดภัยในระดับหนึ่ง และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับธรรมชาติ ทั้งในและนอกขอบเขตที่จัดไว้ให้ในเส้นทางปีน / ไต่เขา

4. กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) ลักษณะของกิจกรรม การพักแรมแบบกางเต็นท์มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่พักแรมแบบเต็นท์ที่มีการพัฒนาแล้วในเขตบริเวณต่าง ๆ จนกระทั่งพักแรมกลางป่าที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ใด ๆ อย่างไรก็ดี กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้อยู่กับธรรมชาติและสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยไม่อาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกในการอยู่อาศัยเกินความจำเป็นเป็นกิจกรรมที่กระทำร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ส่อง / คูนก ฯลฯ หน่วยงานเจ้าของพื้นที่มีหน้าที่ดูแลให้บริเวณที่กางเต็นท์สะอาดเรียบร้อย ในกรณีที่กางเต็นท์ในเขตบริการ ควรจะเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น ลานกางเต็นท์ ถังขยะ ห้องน้ำ ห้องสุขารวมบริเวณที่ชำระล้าง เช่น ที่ซักผ้า ล้างจาน บริเวณที่ประกอบอาหาร และลานแคมป์ไฟรวม ตลอดจนจัดกิจกรรมแคมป์ไฟให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวพื้นที่ธรรมชาติ กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ควร

เน้นให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติมากกว่ามาสนุกสนานด้วยการรวมกลุ่มกันร้องเพลง คัม ของมีนเมา จนทำลายความสงบของพื้นที่ บริเวณที่กางเต็นท์ของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มควรแยก ห่างจากกันและมีความเป็นส่วนตัวพอสมควร กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์นี้เป็นการนำตัวเองใกล้ชิด ธรรมชาติและแสวงหาความสงบที่เมืองให้ไม่ได้มากกว่าเป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อความสนุกสนาน เฮฮา จนกระทั่งรบกวนความสงบของพื้นที่ดังนั้น นักท่องเที่ยวจึงควรมีส่วนช่วยดูแลรักษาพื้นที่ บริเวณกางเต็นท์ให้สะอาดและเรียบร้อยด้วยการทิ้งขยะให้ถูกที่ ไม่ควรใช้สิ่งทำให้เกิดขยะที่ย่อย สลายไม่ได้หรือย่อยสลายได้ยากหากจำเป็นต้องใช้ก็ควรนำออกไปจากพื้นที่ด้วย

5. กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (hang glider) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรม ที่อาศัยเครื่องร่อนที่ไม่ใช้เครื่องยนต์แต่อาศัยหลัก Aerodynamic เป็นตัวบังคับให้เครื่องร่อนบินชม ธรรมชาติจากที่สูง สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นคือ บริเวณส่งเครื่องร่อน ที่หน้าผาแต่กิจกรรม ประเภทนี้ก่อให้เกิดมลภาวะทางสายตาได้ ถ้ามีมากจนเกินไป

6. กิจกรรมล่องแพยาง / แพไม้ไผ่ (white water rafting) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ และได้รับความตื่นเต้นสนุกสนานเร้าใจ จากความเร็วของกระแสน้ำ ความต่างระดับของลำน้ำ และสภาพภูมิทัศน์ของสองฝั่ง การล่องเรือยาง / แพ ควรมีไกด์ที่มีความสามารถในการล่องเรือ / แพ และความรู้ด้านธรรมชาติวิทยา จำนวน นักท่องเที่ยวต่อเรือยาง / แพ ประมาณ 4-6 คน ขึ้นกับขนาดของเรือ / แพ จำนวนแพต่อพื้นที่นั้น ใช้ เกณฑ์เดียวกับกิจกรรมพายเรือแคนู ก่อนการประกอบกิจกรรมควรมีการแนะนำเกี่ยวกับลักษณะ ของกิจกรรม การปฏิบัติตน และอื่น ๆ เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้รับความปลอดภัยและประสบการณ์ที่ ดีจากการประกอบกิจกรรมอาจจัดให้มีกิจกรรมพักผ่อนริมฝั่งเสริมจากกิจกรรมล่องเรือ / แพ กิจกรรมนี้จำเป็นจะต้องจัดให้มีจุดขึ้น-ลงเรือ / แพ

7. กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (picnicking) ลักษณะของกิจกรรม เป็น กิจกรรมพักผ่อนโดยการนำอาหารมารับประทานหรือซื้อจากร้านค้าใกล้เคียงในบริเวณที่จัดไว้ให้ เป็นกิจกรรมที่มักกระทำร่วมกับกิจกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การเที่ยวน้ำตก การเดินป่า เดินชม ธรรมชาติ ฯลฯ ควรจัดให้มีสถานที่ที่นั่งพักผ่อนรับประทานอาหารในพื้นที่กิจกรรมท่องเที่ยวเชิง นิเวศน์ที่มีบรรยากาศสงบ และนักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับธรรมชาติ มากกว่าบรรยากาศที่ให้มีเครื่อง คนตรีที่เสียงดัง หน่วยงานเจ้าของพื้นที่จำเป็นต้องจัดพื้นที่ไว้สำหรับกิจกรรมนี้ ประกอบด้วยชุดสิ่ง อำนวยความสะดวก ได้แก่ โต๊ะ ม้านั่ง ถังขยะ ที่ล้างมือ ห้องสุขา และอาจมีเตาย่างอาหาร บริเวณที่ จัดควรเป็นที่ร่ม มองเห็นน้ำและมีสภาพภูมิทัศน์สวยงามไม่เป็นแหล่งที่เปราะบางทางนิเวศน์ ควร จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าที่ไม่ไกลจากที่จอดรถ นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องรักษาความสะอาด ระวัง ระวัง เรื่องไฟ และไม่ให้อาหารแก่สัตว์ป่า หรือทิ้งอาหารไว้โดยไม่มีผู้ดูแลหลังจากเสร็จสิ้นจากการ

รับประทานอาหาร ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะทิ้งเป็นขยะควรเป็นสิ่งที่ย่อยสลายได้ง่าย หากเป็นบริเวณพื้นที่ธรรมชาติที่ไม่มีการกำจัดขยะควรนำขยะกลับไปด้วย

8. กิจกรรมเทียวน้ำตก (waterfall visits / exploring) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่นิยมที่สุดสำหรับการเทียวน้ำ - เขา ที่มีน้ำตกเป็นองค์ประกอบสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การเทียวน้ำตกอาจมีกิจกรรมหลายอย่างประกอบกัน เช่น เล่นน้ำตก เดินสำรวจน้ำตก นั่งรับประทานอาหาร หรือชมทิวทัศน์บริเวณน้ำตก ซึ่งควรจัดโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับน้ำตกและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่น่าสนใจควบคู่ไปด้วย ควรเน้นกิจกรรมที่ไม่ทำลายความสงบตามธรรมชาติและจัดเขตปลอดภัยอาหารและเครื่องดื่มบริเวณน้ำตก เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของน้ำตก นักท่องเที่ยวควรช่วยกันดูแลรักษาไม่ส่งเสียงอีกที่รบกวนผู้อื่น และปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ควรดูแลเรื่องความสะอาด ดูแลให้ท่องเที่ยวปฏิบัติตามระเบียบและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

9. กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ (wind surfing) ลักษณะของกิจกรรม เป็นกิจกรรมทางน้ำที่ให้ความสนุกสนานตื่นเต้น ตลอดจนความพึงพอใจความสามารถของตนเองในการบังคับที่เล่นวินด์เซิร์ฟได้ บริเวณที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมนี้ ควรเป็นแหล่งน้ำที่กว้างโล่ง มีกระแสลมแต่ไม่ปั่นป่วน (Turbulence) รอบข้างมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เหล่านี้สามารถพิจารณาส่งเสริมได้ในพื้นที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีศักยภาพสูง อย่างไรก็ตามการส่งเสริมกิจกรรมใด จำเป็นต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงความเป็นไปได้ในการรองรับของพื้นที่ และขีดจำกัดในการจัดการดูแลมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการกระทำกิจกรรมดังกล่าวตามมา เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ธรรมชาติบรรลุเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และเหมาะสมกับประเทศไทย

หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศน์สมบูรณ์
2. มีความพร้อมในการบริการจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์ บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม
3. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบและวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตรเป็นต้นไป อย่างน้อย 1 เส้นทาง
4. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

5. มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

6. มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวันในแต่ละเส้นทางและในสถานที่ท่องเที่ยว

7. มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรู้ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม สามารถอธิบายเรื่องราวในท้องถิ่นและภูมิปัญญาพื้นบ้านได้

8. มีการบริหารจัดการพื้นที่และมีบริการร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรภาครัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรบริหารท้องถิ่น (เทศบาลและ อบต.)

9. มีนโยบายต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน เช่น การจัดการขยะ การค่าน้ำเสียการจัดการมลพิษต่างๆ

10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล

11. หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษาสิ่งแวดล้อม (ecolodge)

หมายเหตุ : หลักเกณฑ์นี้ กองอนุรักษ์ ททท. ร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย กำหนดขึ้น

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีคิดหรือวิธีการที่ชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่ยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544)

การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความสุนทรีย์ภาพ ในขณะที่สามารถรักษาวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย กระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการเขตการใช้ประโยชน์ การให้การศึกษาและการให้ความหมาย การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และลดผลกระทบ การส่งเสริมการตลาด และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (คณะกรรมการการท่องเที่ยวและกีฬา, 2540)

Eber (1991) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรมีหลักการดังนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว (using resource sustainably)
2. การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว (reducing over - consumption and waste)
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (maintaining diversity)
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (integrating tourism into planning)
5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย (supporting local economics)
6. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (involving local communities)
7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (consulting stakeholders and the public)
8. การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับบริการการท่องเที่ยว (training staff)
9. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย (marketing tourism responsibly)
10. การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (undertaking research) จะเห็นได้ว่า แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (paradigm shift) ที่เปลี่ยนจากสังคมนิยมสู่ยุคสมัยสังคมนิยมใหญ่ : (สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย, 2538)

ดังนั้น ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (all tourism should be sustainable tourism) (Dowling, 1995) กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ หลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพงหรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน (Elite Market) เท่านั้น หากยังรวมถึงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (mass market) ด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็คือ คำว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เองนั้นเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งในส่วนใหญ่ ๆ ของการท่องเที่ยว ในขณะที่หลักการเพื่อความยั่งยืนควรนำไปใช้กับทุกรูปแบบของกิจกรรม การดำเนินกิจการ สถานประกอบการ ตลอดจนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมถึงรูปแบบที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาและรูปแบบที่เสนอให้เป็นตัวเลือกด้วย สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 ว่าลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น "ได้รับการคาดหมายให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมดด้วยวิถีทางที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรีย์ะ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต" เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงได้รับความนิยมนับและแพร่หลายค่อนข้างมากในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยววันนี้มีความหมายถึง

การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย"

แนวความคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด โดยสูญเสียน้อยที่สุด รวมทั้งต้องกระจายการใช้ประโยชน์โดยทั่วถึงกัน แต่ไม่ได้หมายถึงการห้ามใช้ หรือเก็บทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

นอกจากนี้ยังเขียนถึงหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงอย่างอื่นด้วย เพราะทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้อง
2. จะต้องไม่แยกมนุษย์จากสภาพแวดล้อม
3. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่งคั่ง ความเจริญต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
4. มนุษย์ไม่สามารถนำสิ่งใดทดแทนธรรมชาติได้ (นิวัตติ เรื่องพานิช, 2531 อ้างใน ตรีวิจิต เขาแก้ว, 2546)

แนวความคิดด้านการจัดการและการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ (Management)

การจัดการ หมายถึง การวางแผน การจัดสายงาน การปฏิบัติขั้นดำเนินการ และการควบคุมเพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์กรสามารถกระทำสำเร็จอย่างประหยัด และมีประสิทธิผล (เลาวัลย์ นันทาภิวัฒน์, 2514 อ้างใน ตรีวิจิต เขาแก้ว, 2546)

กระบวนการจัดการ ประกอบด้วย การวางแผนเพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายขององค์กร การจัดการองค์กร เป็นการพัฒนารูปแบบทีมงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย การตั้งการ เป็นกระบวนการที่ใช้การสื่อสารกับงานอื่นเพื่อบรรลุเป้าหมาย การควบคุม เป็นกระบวนการตรวจสอบองค์กรตามที่วางแผนไว้ (Courtland L. Bovée, 1993 อ้างใน ตรีวิชัย เขาแก้ว, 2546)

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสมทั้งกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์เชื่อใจได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527)

การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น หมายถึง ความร่วมมือของกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้ามารับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย บุคคล กลุ่ม และองค์กร มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการสภาพแวดล้อม ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ในทุกขั้นตอน เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและชี้ประเด็นปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผลและการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค การทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคล และองค์กรหลายประเภท เพื่อให้เกิดความสามัคคี จึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (กรรณิกา ชมดี, 2524 อ้างใน ดรัยวิจิต เขาแก้ว, 2546)

นิยามการมีส่วนร่วม

“การมีส่วนร่วม” ว่าหมายถึงการเกี่ยวข้องกับทางจิตใจ และทางอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่ง ๆ ในสถานการณ์ (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้กระทำการได้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527)

“การมีส่วนร่วมของชุมชน” หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน (ไพรัช เตชะรินทร์, 2527)

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชาติ เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ร่วมคิด
2. ร่วมวางแผน

3. ร่วมปฏิบัติการ
4. ร่วมติดตามและประเมินผล

จากนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมผู้วิจัยได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึงการให้ประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ ปฏิบัติการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว (วรรณิการ์ณ ภูมิวงศ์พิทักษ์, 2540)

ขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วม

กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่สำคัญไว้คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเงื่อนไข และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถตนเอง และ

หน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้วางไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วม ได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527)

แนวความคิดการติดตามงานและประเมินผลในงานพัฒนา

การติดตามงาน (Monitoring) หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่าการติดตามผลและการประเมินผล(Evaluating) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการควบคู่กันไป และมักจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ที่จริงแล้วทั้งสองกิจกรรมมีหน้าที่ต่างกัน แต่มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เพราะเป็นหลักการที่จะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมการพัฒนา และการจัดทำโครงการให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

การประเมินผลโครงการ เป็นหารหาแนวทางการตัดสินใจ (Decision making) ที่จะมุ่งไปสู่การค้นหาลู่ทางที่โครงการไปแล้ว สิ่งใดที่จะควรดำเนินการต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และศึกษาว่าระหว่างดำเนินโครงการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรจะต้องปรับปรุงเพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ ดังนั้นการประเมินผลโครงการจึงจำต้องคำนึงถึงคุณค่า และข้อตกลงต่าง ๆ ของโครงการอย่างดีก่อนที่จะดำเนินโครงการที่แท้จริง ในการประเมินผลโครงการจึงต้องมีวางแผนประเมินผลอย่างมีระบบให้สอดคล้องกับแผนโครงการ และได้ดำเนินการตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543)

การวางแผนการพัฒนาดนในชุมชนชนบท ในชุมชนชนบท ผู้ปฏิบัติงานจะต้องเชื่อหรือพัฒนาความเชื่อว่า ประชาชนในชนบทรู้ว่าพวกเขาต้องการอะไรเพื่อพัฒนาตนเอง ประชาชนในชนบทมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชีวิตของพวกเขา ผู้จัดทำนโยบายข้าราชการและผู้สัมผัสกับประชาชน ต้องเชื่อว่าผู้อาศัยในชนบท แม้ว่าจะเป็นชนบทดั้งเดิมมีชีวิตง่าย ๆ และไม่ได้รับการศึกษา แต่พวกเขามีความสามารถที่ซ่อนเร้น ที่จะค้นหาทางเลือกของท้องถิ่นและความเป็นไปได้ต่าง ๆ จากภายนอก เพื่อจะแก้ปัญหาจากพวกเขาเอง และวางแผนเพื่อที่จะพัฒนาดนเองในชุมชนชนบทได้ (ชินรัตน์ สืบสม, 2539)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

โครงสร้างของนักท่องเที่ยว

การพิจารณาโครงสร้างของนักท่องเที่ยว อาจแบ่งได้หลาย ๆ แบบ ซึ่งสามารถสังเคราะห์ให้เห็นภาพรวม ๆ ได้ดังนี้

1. เพศ

ในอดีตที่ผ่านมานักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศจะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง แต่ในระยะหลัง ๆ นี้ เพศหญิงมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จนบางครั้งพบว่ามียกนักท่องเที่ยวหญิงมากกว่านักท่องเที่ยวชาย

2. อายุ

นักท่องเที่ยวชาวไทยทั้งที่ท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศ และออกไปเที่ยวต่างประเทศจะมีช่วงอายุระหว่าง 25 – 34 ปี มากที่สุด ซึ่งเป็นวัยที่เข้าสู่กำลังแรงงาน และมีกำลังซื้อสินค้าและบริการการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ มากขึ้น ตามสภาพการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศ ช่วงอายุของนักท่องเที่ยวที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่กลุ่มอายุ 15 – 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นและอยู่ในวัยที่กำลังศึกษาเล่าเรียน และแนวโน้มกลุ่มอายุช่วง 15 – 29 ปี เดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มอายุรองลงมาที่เดินทางท่องเที่ยวคือ ช่วงอายุ 30 – 44 ปี

3. ระดับการศึกษา

ผลการศึกษาในอดีตชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูงมีโอกาสได้เดินทางท่องเที่ยวมากโดยเฉพาะ ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

4. แหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว

การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งที่มา หรือถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอดีตเกือบทั้งหมดจะจำแนกออกเป็นรายภาคหรือรายจังหวัดมีน้อยมากที่จะจำแนกนักท่องเที่ยวตามเขตเมืองและเขตชนบทจากการสำรวจการท่องเที่ยวภายในประเทศของ ททท. เมื่อปี พ.ศ. 2529 พบว่าภูมิภาคที่มีผู้ไปเยือนมากที่สุดได้แก่ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 30.5) รองลงมา ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 14.0, 12.4, 11.4 และ 11.1 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยวชาวไทยปรากฏว่าในแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอยู่ในจังหวัด

ต่าง ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวเขตภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะไปจากกรุงเทพมหานคร (จงพิศ ศิริรัตน์, 2534)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยว

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ

คือ

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อันได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และปัญหามลภาวะ
2. ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ รวมถึงการเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะ
3. ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ก่อเกิดปัญหาบดบังทัศนียภาพเป็นต้น
4. ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมได้แก่

1. ปัญหาเพศพาณิชย์ โดยมีพื้นฐานจากสภาพทางเศรษฐกิจ
2. ปัญหาค่าครองชีพในพื้นที่ที่ได้รับความนิยมสูงด้านการท่องเที่ยว ทำให้ราคาสินค้าสูง อันกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ เช่น เกษตรกร
3. ปัญหาการหลอกลวงเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
4. ปัญหาความไม่เสมอภาค ในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะพื้นที่
5. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี
6. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว
7. ปัญหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง
8. ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม โดยการเห็นแก่ได้ ของผู้ผลิต

และจำหน่าย โดยการลดมาตรฐานลงเพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด (สถาบันวิจัยเรื่องการพัฒนาประเทศไทย, 2536)

ปัญหาในการบริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสรุปดังนี้

1. ธุรกิจท่องเที่ยวส่วนมากมักจะเน้นการหาผลกำไรจากกิจการการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะสนใจสภาพแวดล้อม

2. ความขัดแย้งระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยวธรรมชาติ กับการประกอบกิจการ อื่น ๆ เช่น การทำไม้ การถลุงแร่ หรือ การอุตสาหกรรม เพราะต่างอาศัยพื้นที่เดียวกัน
3. โดยส่วนมากสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติหลาย ๆ แห่ง มิได้มีการเก็บค่าเข้าชม หรือเก็บในอัตราต่ำซึ่งอาจเป็นอีกเหตุที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่มากจนเป็นปัญหาได้
4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตัวของมันเอง อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538)

นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน (2542) ได้กล่าวว่า ผลการศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาวนอุทยานภูชี้ฟ้า จ.เชียงราย จากการศึกษาตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศข้อที่ 1 และ 2 ที่ว่าอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติพบว่าภูชี้ฟ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่นด้านรูปร่างทางธรณีวิทยา และพรรณพืช โดยเฉพาะต้นเสี้ยวป่า และมีชาวเขาเผ่าม้งอยู่ในพื้นที่ ในหลักการข้อที่ 2 เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ยั่งยืน ยังขาดกระบวนการบริหารและการจัดการเพาะพืชที่ได้รับเป็นการจัดตั้งเป็นวนอุทยาน หลักข้อที่ 3 การให้ความรู้และสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น หลักข้อที่ 4 การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น พบว่ายังไม่มีการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการร่วมปฏิบัติการและการร่วมประเมิผลคงมีแต่ส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่านั้น หลักการข้อที่ 5 นักท่องเที่ยวพึงพอใจพบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจมาก คือสภาพธรรมชาติและภูมิทัศน์ในพื้นที่ สำหรับแนวทางการจัดการ คือ ในระดับนโยบายควรมีรูปแบบการบริหาร โดยกระจายอำนาจไปในระดับท้องถิ่น และเน้นท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ในพื้นที่ภายใต้หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในทางปฏิบัติทุกกลุ่มสามารถนำแนวทางทั้งหมดมารวมกันปฏิบัติให้สอดคล้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เชนฐมาส (ม.ป.ป.) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการจัดการอุทยานแห่งชาติก็คือ การจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตต่าง ๆ เพื่อสะดวกในการบริหาร และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการแบ่งเขตพื้นที่เป็นกระบวนการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับสถานภาพและศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และใช้เป็นแนวทางในการควบคุมกิจกรรมการจัดการ โดยปกติการแบ่งเขตพื้นที่จะกระทำควบคู่ไปกับการวางแผนและผลลัพธ์ของการแบ่งเขตนี้ก็จะปรากฏเป็นแผนที่พร้อมระบุความหมายและกฎเกณฑ์

การใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน เขตการจัดการของอุทยานแห่งชาติทั่วไปจะมี 3 เขต แต่บางพื้นที่อาจต้องแบ่งมากกว่า 3 เขตก็ได้ ขึ้นอยู่กับความจำเป็น และความเหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เขตบริการ (service zone) หรืออาจเรียกว่า เขตการใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้น (intensive use zone) หมายถึง เขตที่แบ่งไว้เพื่อการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ อาคารสถานที่เพื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เช่น ที่ทำการ บ้านพัก โรงเก็บพัสดุครุภัณฑ์ โรงเรียนสำหรับสาธิตปฏิบัติการ เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักแรมที่เป็นอาคารบ้านพัก ร้านค้า ร้านอาหาร ลานจอดรถ ห้องสุขา ฯลฯ ปกติแล้วพื้นที่หรือบริเวณที่เหมาะสมสำหรับเขตบริการ ควรเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมหลักหรือสามารถเข้าออกได้สะดวกมีความลาดชันค่อนข้างต่ำอยู่ใกล้แหล่งน้ำและควรเป็นบริเวณที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรม หรือถูกทำลายไปแล้ว อุทยานแห่งชาติอื่น ๆ อาจกำหนดให้มีเขตบริการเพียงจุดเดียว หรือหลายจุดก็ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่และปริมาณการใช้ประโยชน์ แต่ควรมีพื้นที่รวมกันไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่

2. เขตนันทนาการ (recreation zone) หมายถึง เขตที่รวมเอาสิ่งที่น่าสนใจ หรือจุดสนใจต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ไว้เข้าด้วยกันเช่น น้ำตก ถ้ำ แหล่งน้ำ ชายหาด จุดชมวิว ทางสะดวกเท่าที่จำเป็นแก่การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการของประชาชนเท่านั้น เช่น ที่จอดรถ ห้องสุขา ตัวกลางสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นต้น เขตนันทนาการนี้มีเนื้อที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับลักษณะเด่นของพื้นที่ว่ามีมากน้อยแค่ไหนและประชาชนมีความพอใจจะใช้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด

3. เขตป่าเขียว (primitive zone) หรืออาจเรียกว่า เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (environmental preservation zone) หมายถึง บริเวณที่มีสภาพสมบูรณ์ และมีความเปราะบางหรือเกิดผลกระทบได้ง่าย (หากให้มีการใช้ประโยชน์โดยไม่มีควบคุม) ตลอดจนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารปกติจะไม่มีการอนุญาตให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ทั้งสิ้นนอกจากจัดให้มีทางเท้าแบบง่าย ๆ ให้นักนันทนาการที่นิยมเดินป่า และศึกษาธรรมชาติได้เข้าไปใช้ในบางฤดูกาล เขตป่าเขียวนี้โดยมากจะมีเนื้อที่กว้างใหญ่ บางกรณีจะมีเนื้อที่ถึงร้อยละ 90 – 95 ของพื้นที่ทั้งหมด

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลกทรรศน์ที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เราจะเห็นได้ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ และมีค่าทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติคือ สินค้ามีไว้สำหรับการพัฒนา และการใช้เพื่อการผลิต โดยมีการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายหลัก โลกทรรศน์แบบนี้

ได้นำไปสู่การทำลายล้างโลกธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ในระยะหลัง ๆ นี้เอง การล่มสลายของระบบนิเวศได้กระตุ้นให้บุคคลหลายกลุ่ม หลายวงการเริ่มมองเห็นความจำเป็นของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในปัจจุบันการพัฒนา และการอนุรักษ์ได้กลายเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากขึ้น ในกระบวนการวางแผนนโยบาย และวางแผนของไทย แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดการอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนก็ยังคงเป็นแนวคิดที่แฝงไว้ด้วย การมองประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ โดยมีการคำนึงถึงมิติทางนิเวศบ้าง การอนุรักษ์แบบนี้ต้องการย้ำว่า ทรัพยากรธรรมชาติควรจะถูกใช้อย่างมีเหตุผลเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้จะต้องมีการทำลาย หรือการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลัง การอนุรักษ์ในความหมายนี้คือ การจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเปล่า พร้อม ๆ กับรักษาคุณภาพ และประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ แนวคิดการอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนคงไม่อาจสร้างความยั่งยืนยาวนานให้แก่การพัฒนาได้ (sustainable development) ในภาคปฏิบัติแนวคิดนี้ยังคงเปิดโอกาสให้มีการขูดรีดทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแสวงหากำไรต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากนโยบายป่าไม้ของไทย ซึ่งมีทั้งมิติของการอนุรักษ์และการทำธุรกิจทั้ง ๆ ที่ป่าไม้ของเราอยู่ในสถานการณ์ที่วิกฤติที่สุดแล้ว

แนวคิดของการอนุรักษ์ที่แท้จริง และถูกต้อง คงจะต้องมาจากข้างล่างนั่นคือ จากประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นและดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายอย่างหนักในแนวคิดนี้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวงจะได้รับการดูแลด้วยความรัก ความห่วงใย และความเคารพ การสนองความต้องการของประชาชนจะอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การอนุรักษ์แนวนี้จะให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องการพิทักษ์รักษา (preservation) โดยไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันก็มีการเน้นเรื่องการคุ้มครอง (protection) โดยไม่ให้มีการทำลายทรัพยากร เนื่องจากมีการใช้มากเกินไปการอนุรักษ์ที่มาจากข้างล่างเปิดโอกาสให้ระบบนิเวศมีเวลายาวนานพอที่จะสามารถฟื้นฟูดตนเองได้

ลีสึก ฤทธิ์เนติกุล (2544) ได้ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พบว่าชุมชนได้ร่วมกันศึกษาสถานภาพหรือบริบทของชุมชนทำให้ทราบข้อมูลประวัติศาสตร์ ทุนเดิมตลอดจนข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส และจัดเวทีชาวบ้านเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น อีกกิจกรรมที่สำคัญคือการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาทำให้ทราบว่าในชุมชนมีพืชสมุนไพรที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับประเพณี ความเชื่อและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ตลอดจนได้รู้พื้นภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของชนเผ่าม้ง ก่อนที่จะมีโครงการวิจัยนี้แต่ละกลุ่มต่างคนต่างทำงานจึงมองไม่เห็นผลการพัฒนาชุมชน โดยองค์รวม แต่หลังจากการทำวิจัยผ่านพ้นไประยะหนึ่ง พบว่าทุกๆ กลุ่มต่างก็ร่วมมือกันวัดได้จากการ

ร่วมกันจัดทำระเบียบชุมชนหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและพฤติกรรมกรเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ผลที่ได้ตามมาจากการวิจัยอีกสิ่งหนึ่งคือมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชุมชนบ้านคอยปุยอย่างสม่ำเสมอ โดยที่การจัดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งกลุ่มที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเองและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไปกับบริษัททัวร์ยังไม่มีรูปแบบการจัดการที่เป็นเครือข่ายโดยตรง คงมีแต่องค์กรเครือข่ายภายในชุมชนเท่านั้นที่หันมาจัดเป็นองค์กรเครือข่ายโดยมีประชาคมชาวบ้านเป็นผู้ประสานงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ ปัญหาบุคคล บุคคลบางคนมีทั้งกำลังมันสมองและกำลังทรัพย์แต่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนรวมมากนัก ปัญหากลุ่มคนบางกลุ่มที่อพยพเข้ามาซื้อบ้านและทำมาหากินในเมืองชุมชนจึงขาดการสนับสนุนจากกลุ่มคนดังกล่าว ปัญหาระดับชุมชนเป็นปัญหาที่ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม จึงยากที่จะพัฒนาให้เกิดเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนบ้านคอยปุยอย่างเช่นในอดีต ปัญหาด้านนโยบายคือข้อจำกัดที่ชุมชนบ้านคอยปุยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นจากผลการวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่จุดจบของการพัฒนาแต่เป็นการค้นพบจุดต่อยอดของการวิจัยและพัฒนาที่จะต้องมีการสานต่อ สถานภาพของชุมชนบ้านคอยปุยในบริบทของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนเองเท่านั้น ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือ การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกับคนในชุมชนด้วย จากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงปากท้อง สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัย ได้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อยอด หรือแตกแขนงออกไปอย่างไม่สิ้นสุด แสดงให้เห็นว่างานวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เรียนรู้และพัฒนาแล้วสิ้นสุด แต่เป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ๆ ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีกรอบแนวคิดดังนี้



ภาพ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

ชุมชนบ้านศรีนาป่านตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีการนำแนวคิดในการจัดการทรัพยากรมาใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องและเหมาะสมกับองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีรายละเอียดวิธีการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

สถานที่ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านศรีนาป่าน ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และ 4 ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน บ้านศรีนาป่านฯ ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านต้าแวน หมู่ที่ 1 และ บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ 4 โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่บ้านห้วยลี ตำบลเสนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่บ้านนาม่วง, หมู่บ้านเรือง ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่บ้านเขื่อนแก้ว, หมู่บ้านฝาง ตำบลถ่อตอง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับป่าดอยหลวงป่าเมี่ยง ซึ่งติดต่อกับเขต อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาในเลือกพื้นที่ หมู่บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ 1 และ 4 ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน จำนวน 298 ครัวเรือน เนื่องจากบ้านศรีนาป่านฯ ดำเนินกิจกรรมชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และพื้นที่ในหมู่บ้านส่วนหนึ่งเดิมเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติ และแหล่งค้นพบประวัติศาสตร์ ความเป็นมาเดิมของหมู่บ้านในอดีต ซึ่งก็เป็นนโยบายหลักในการพัฒนาชุมชน ด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรมที่น่าสนใจ เพราะเกิดความคิดริเริ่มจากชุมชนเอง ในการดำเนินการโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อการพัฒนาไปด้านอื่น ๆ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เห็นภาพชัดเจนขึ้นในอนาคตต่อไป ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชน ระดับ

โรงเรียนในพื้นที่ กลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จำนวนกลุ่มละ 10 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จากประชากรทั้งสองหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ลงพื้นที่ไปสำรวจพื้นที่เป้าหมายเพื่อสังเกต และศึกษาข้อมูลต่าง ๆ
3. ศึกษารูปแบบ และเทคนิควิธีการสัมภาษณ์
4. รวบรวมประมวลในรายละเอียดจากการสำรวจพื้นที่ และจากเอกสารงานวิจัย
5. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามแบบระบุข้อมูล และ

คำถามอิสระ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้รวบรวมจาก

1. **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)** ซึ่งได้จากการใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยประยุกต์กับการวิจัยและพัฒนา โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และองค์ประกอบการศึกษาวิจัยที่สำคัญไว้ดังนี้

1.1 ขั้นตอนเตรียมการก่อนการดำเนินวิจัย

การจัดเวทีชุมชน เป็นการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากชุมชนด้านสภาพและปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดความคิดในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง

การศึกษาดูงาน เป็นการศึกษาจากกรณีตัวอย่างกลุ่มหรือชุมชนที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาวางแผนในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

1.2 ขั้นดำเนินการวิจัย จัดกิจกรรมตามแผนที่ชุมชนร่วมกันกำหนดพร้อมกันให้มีการบันทึกเก็บข้อมูลกิจกรรมและประเมินผลการดำเนินงานทุกครั้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดเวทีพัฒนาการเรียนรู้ในช่วงติดตามผล

1.3 ขั้นหลังดำเนินการ เป็นการติดตามผลการดำเนินงาน และจัดเวทีสรุปบทเรียนอย่างน้อย 2 เดือนต่อครั้ง เพื่อนำผลการเรียนรู้ไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในระยะต่อเนื่องต่อไป

2. **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)** เป็นข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ และเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านศรีนาป่าน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดด้านการจัดการและการมีส่วนร่วม แนวคิดการติดตามและประเมินผลในการพัฒนา

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลทำตามลำดับขั้นดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และเข้าไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่มีข้อมูลขาดความสมบูรณ์
2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ถูกต้องและสมบูรณ์แล้วมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ต่อไป
3. ประมวลรูปภาพต่าง ๆ ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการประมวลผลจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมและนำมาวิเคราะห์ โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นำข้อมูลจากเวทีชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อทำการศึกษาต่อเนื่องในการศึกษาคุณหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ๆ โดยสถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. ศึกษาและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาประมวลในระหว่างร่วมกิจกรรมและหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมในแต่ละครั้ง นำผลมาประมวลวิเคราะห์ โดยใช้สถิติที่ใช้คือความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. ศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ เป็นการติดตามและประเมินผลระยะต่อเนื่อง นำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาตามประเด็นที่ศึกษา

ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาทำการศึกษาดังแต่เดือน มิถุนายน 2550 ถึงเดือนมีนาคม

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนา ป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มุ่งศึกษาถึงสภาพทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงการศึกษาผลการนำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านศรีนา ป่าน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือราษฎรในชุมชนบ้านศรีนา ป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน จำนวน 20 คน แบ่งเป็น กลุ่มเยาวชนระดับโรงเรียนในพื้นที่ จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน โดยการนำเสนอการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอาผลการวิจัยและวิจารณ์ในส่วนเดียวกัน มานำเสนอผลการวิจารณ์เนื้อหา และความ คิดเห็น โดยวิธีการพรรณนา

ข้อมูลทั่วไป

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติศาสตร์บ้านศรีนา ป่าน ต.เรือง อ.เมืองน่าน จ.น่าน ตามที่เอกสารหนังสือ ราชวงศ์ปกรณ์ พงศาวดารน่าน ซึ่งในตอนหนึ่งว่า พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน พ.ศ. 2374-2381 ได้ให้แสนหลวงราชสมภารเป็นผู้พิจารณาเสาะสืบตรวจหารวบรวมเรียบเรียง เอกสารดังกล่าว ได้ระบุว่าเมื่อ พ.ศ. 2018 พญาเมืองลาวจังกรรราช ซึ่งครองเมืองเงิน เมืองยาง เมือง เชียงแสน และเมืองน่าน ได้ถึงพิราลัยไป เมืองน่านก็เป็นเมืองขึ้นแก่เมืองเชียงใหม่ มีพระเจ้าติโลกราชเป็นเจ้าเมืองก็ได้สั่งการให้พญาเด่นถูกช่อว่า ท้าวขาก่านนั้นเป็นอัครราชย์ยี่งนักกล่าวคือ มีผิวเนื้อ ดำแดงสักยันต์สักหมึกจนถึงแข้งขาลายก่านเกี่ยวตัวเป็นรูปนาคและเครื่องวัลย์เกี่ยวสองขาถึงน่อง ยามท่องเที่ยวเดินเคียววินว่องไวประหลาดไผ่บ่ออาจจักตวยไปกับด้าวได้ และเป็นคนสวก (ดู) คง กระพันมาก ท่านได้สร้างพระธาตุแช่แห้งต่อจากเจ้าเมืองน่านครั้งก่อน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2019 ท้าวขาก่านได้สั่งการให้ไพร่พลตรวจดูทั่วขอบพันธสีมาทุก แห่ง ก็มาพบท้าวราชสีมา ปู่แสนศรี ปู่เท้าอินทร์กำลังรวบรวมกลุ่มคนซึ่งหนีมาจากเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา สิบสิงจุ ไทมาสร้างบ้านเรือนอยู่ตามซอกห้วยในห้วยกลาง-ห้วยลานเป็นการชั่วคราว ส่วนพระภิกษุสามเณรก็หลบซ่อนอยู่ที่ห้วยปางคู้และที่วัดคองหิน (ปัจจุบันมีสภาพเป็นจอมปลวก อยู่กลางนาตึกภู ม.4 ต.เรือง)

พ.ศ. 2001 แสนหลวงไฉยนำเอาสารจากพระเจ้าน่าน (เจ้าผู้ครองนครน่าน) ว่าหื้อ (ให้) ทำวแสนกลุ่มที่อยู่ในเขตป่าห้วยหลวงหล้วยหลวง ห้วยลานนี้สร้างแปงสถานที่ทำแต่ดีเหล็ก (เตาสำหรับตีเหล็ก) ทำนาถ ทำหอก ดาบ มีคพร้าอาวูฒส่งไปหื้อพระเจ้าเมืองน่าน โดยหื้อสลา ทำวราชวิชา มาเป็นผู้ควบคุมช่างแปง (สร้าง) อาวูฐ ทำวราชวิชาที่พาช่างไปตั้งที่พักสำหรับทำอาวูฐ ที่สบห้วยมณีนวัน ปัจจุบันก็คือปางมะหิน ฝนพร้า มีการแบ่งหน้าที่ทำกันทำงาน บางพวกก็หาของ ปาล่าสัตว์มาเลี้ยงคูกันบ้าง บางพวกก็จะทำไร่สวน พวกผู้หญิงปลูกฝ้ายทอผ้าสำหรับทำ เครื่องนุ่งห่ม บางพวกก็สักยันต์ ต่อมาที่พักทำอาวูฐมีคนจำนวนมากขึ้นจึงมีการอพยพสร้างชุมชน ใหม่คือบ้านห้วยแห่ง มีการสร้างวัดพระเจ้าทองทิพย์ขึ้น เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระเจ้า ทองทิพย์ซึ่งเป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์

ในอดีตมีเมืองสี่สาคไสสะคุดตา ถ้าตีมีเสียงดังกังวานยิ่งนัก ชาวบ้านจะนำมืองใบนี้ เก็บไว้ที่ถ้ำห้วยหลวง เรียกว่า ว่างมือง เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ หรือปีใหม่เมือง คนตระกูลช่างมือง จะพากันประมาณ 4-5 คน ไปที่ว่างมือง แล้วนำมืองใบนั้นตักน้ำที่ว่างมืองลำห้วยหลวงใส่กระบอ กไม้ไผ่เฉี้ยจนเต็มแล้วนำมาสร้งน้ำพระเจ้าทองทิพย์ ณ วัดพระเจ้าทองทิพย์แห่งนั้นเพื่อให้ฝนตก ต้องตามฤดูกาลและทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ปัจจุบัน ถ้ำว่างมืองถูกหินทับเนื่องจากภูเขาถล่มลง มาทำ มืองทองคำจึงจมอยู่ในถ้ำนั้น สำหรับพระพุทธรูปทองทิพย์นั้น ตามคำบอกเล่าว่าปัจจุบัน ประดิษฐานอยู่ที่หลวงพระบาง ประเทศลาว เนื่องจากมีคนในชุมชนไปพบและมีการจารึกเป็น อักษรล้านนา หรือตัวเมืองอยู่ฐานพระว่า ป่าเมียง น่าจะเป็นบ้านป่าเมียงศรีนาปาน ตามคำบอกเล่านี้ จะเป็นจริงเท็จแค่ไหนประการไคยังไม่ทราบ

พ.ศ. 2007 ชาวบ้านได้อพยพจากบ้านห้วยแล้งมาตั้งบ้านเรือนอยู่ตอนลำน้ำตาแวน ลำน้ำสายนี้อยู่ทางทิศใต้ของลำห้วยหลวง ลำห้วยตาแวนมีลำห้วยสาขามากมาย โดยเฉพาะลำห้วยโป่ง มีสัตว์ป่า เช่น ช้าง วัวป่า กวาง เก้ง กระจง วอก ค่าง บ่าง ชะนี เป็นต้น ในอดีตพวกพรานป่าได้ออก ลำสัตว์ถึงห้วยโป่ง นั่งบนต้นไม้เพื่อที่จะยิงสัตว์ มองดูตาสัตว์ทุกตัวจะมีรูปลวงกลมคล้ายกับแห วรอบดวงตาของมัน จึงตัดสินใจยิงเข้าไปที่ตาของสัตว์ ปรากฏสัตว์เหล่านั้นได้หายตัวไป ต่อมาจึง ตั้งชื่อลำห้วยนั้นว่า โป่งตาแหวน แล้วเพี้ยนมาเป็น ตาแวน ในปัจจุบัน

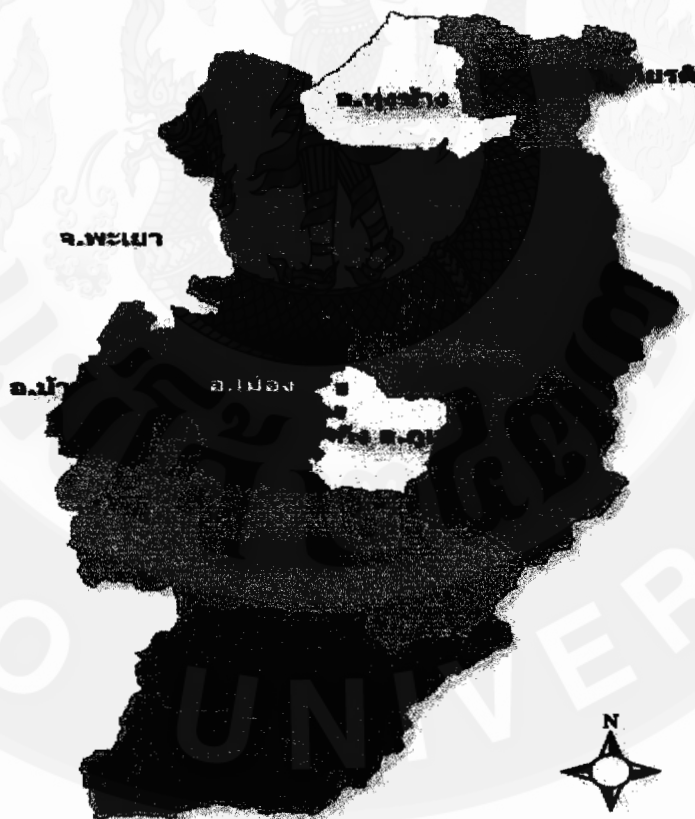
ประมาณ พ.ศ. 2012 พระสงฆ์พร้อมด้วยชาวบ้านได้พากันสร้างอุโบสถชั่วคราว ขึ้นมาหลังหนึ่งกลางหนองน้ำ โดยฝั่งเสากลางน้ำที่ชื่อว่า หนองหญ้าเจ้าปานเป็นอุทกุเขปสีมา สำหรับเป็นสถานที่ทำสังกรรมของพระสงฆ์ ได้ปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ทางด้านทิศใต้ของอุโบสถ ตั้ง ชื่อวัดว่า วัดสะหลีเจ้าปาน ทุกวันนี้เรียกว่า วัดศรีนาปาน

พ.ศ. 2075 ได้ถมหนองน้ำก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้น โดยการนำของคนตระกูล ท้างอินทร์และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2113

จากนั้นก็ได้ช่วยกันสร้างบ้าน พัฒนาสถานที่ทำกินการเกษตร ชุมชน ทำไร่ เมื่อมีประชาชนมากขึ้นก็ได้ขยายชุมชนอีก 1 แห่ง โดยตั้งชุมชนที่สวนหญ้าคา ตั้งชื่อกลุ่มบ้านแห่งใหม่นี้ว่าบ้านป่าคา ต่อมาเมื่อมีคนอพยพมาจากเมืองเชียงแสนมาอาศัยอยู่ชุมชน กระจุกตัววอินทร์ซึ่งเป็นหัวหน้าบ้านก็อนุญาตให้ตั้งบ้านอยู่ทางด้านทิศเหนือวัด ชื่อบ้านเก่าต้อง และได้แบ่งที่นาให้โดยให้ ชุมชนเอาเองที่ติดคอกยุเปา ตั้งแต่บ้านนาต่อ จรดลำห้วยทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นก็มีชาวบ้าน กองนาเหลืออพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่หัวน้ำซึ่งมีแต่ต่อไม้ จึงตั้งชื่อบ้านว่า บ้านนาต่อ

ปี พ.ศ. 2499 พ่อผู้ใหญ่จันทร์ นันไชย ก็ได้ตั้งบ้านเรือนขยายขึ้นอีก 1 แห่ง เป็นที่ บริเวณป่าเหียง ป่าก่อ (ปัจจุบันใกล้โรงเรียนบ้านศรีนาปาน) จึงตั้งชื่อว่า บ้านสันป่าก่อ

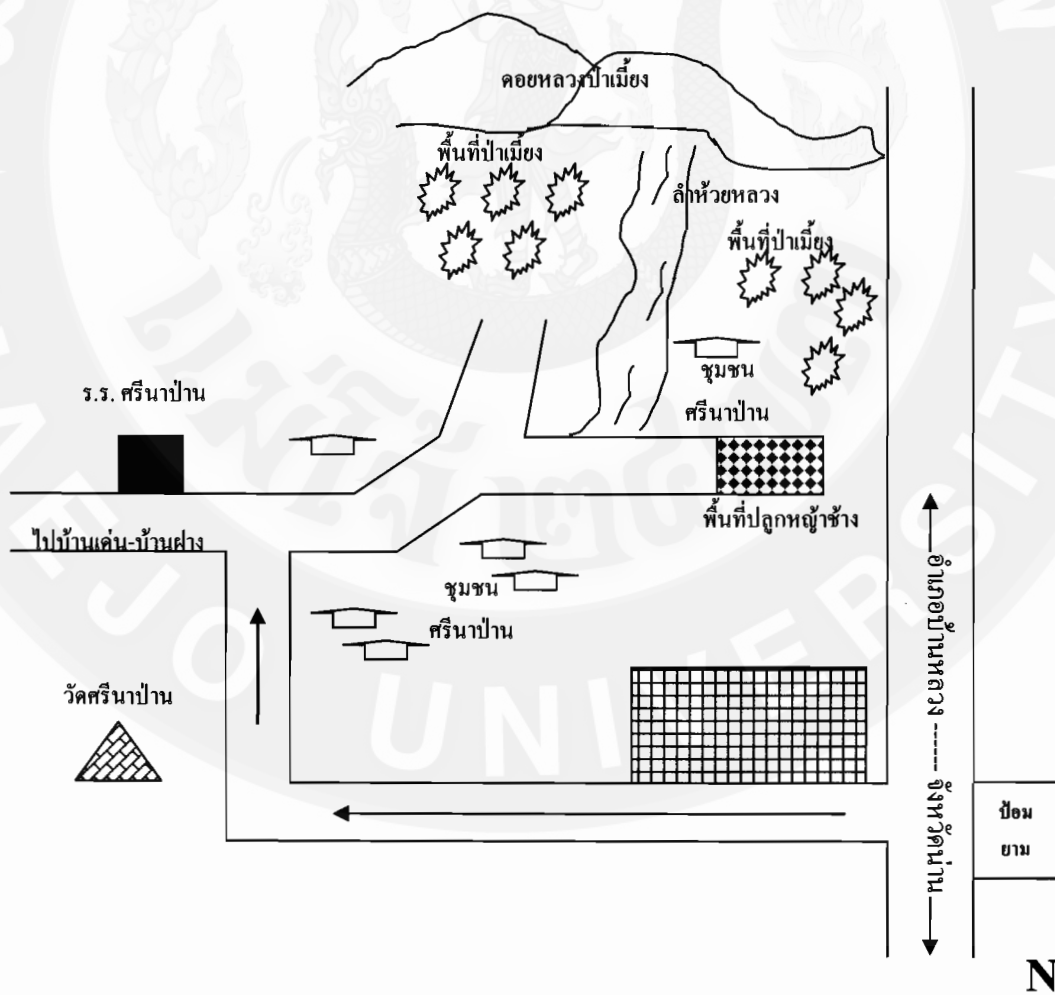
หลังจากมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันอนุรักษ์ป่า ดันน้ำบริเวณที่ปลูกชาเมี่ยง จนเป็นป่าดงดิบ มีพืชพันธุ์นานาชาติ มีน้ำสะอาดเพื่ออุปโภคบริโภค การปลูกเมี่ยงไม่ได้ใช้สารเคมีใดๆ ทั้งสิ้น จึงเป็นที่มาของการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์



ภาพ 2 แผนที่จังหวัดน่าน



ภาพ 3 แผนที่อำเภอเมือง จังหวัดน่าน



ภาพ 4 แผนที่หมู่บ้านศรีน่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน

หมู่บ้านศรีนาป่าน มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดคอนเนินเขาสลับภูเขาเล็ก ๆ จุดสูงสุดอยู่ทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ของหมู่บ้านตามลำดับภูมิประเทศโดยรวมของ หมู่บ้านศรีนาป่านฯ รอบ ๆ เนินเขาทางทิศตะวันตก และทิศเหนือของหมู่บ้าน จะเป็นสวนเมี่ยง เรียงรายอยู่ตามบริเวณเชิงเขาและมีแม่น้ำห้วยคอยเขาเก่า ไหลผ่านสวนเมี่ยงในบริเวณพื้นที่คอยหลวงป่าเมี่ยง องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องตั้งอยู่ที่บ้านนางาม หมู่ที่ 5 ตำบลเรื่อง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดน่านและอยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอเมืองน่าน ประมาณ 6 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 50.8 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลสะเนียน และตำบลถ่อตอง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลสวก และตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลถ่อตอง และตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลแม่ขนิ้ง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้ และพื้นที่ระหว่างภูเขา มีลำห้วยหลวงไหลผ่านหมู่บ้านมีน้ำใช้พอเพียงตลอดปี บ้านศรีนาป่าน เป็นหมู่บ้านที่อยู่เชิงเขาซึ่งเป็นต้นน้ำห้วยหลวง จึงมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องของป่าและน้ำ และพื้นที่สำหรับทำการเกษตร ไม่มากนัก เนื่องจากเป็นที่ราบเชิงเขา

สภาพพื้นที่มีทั้งเป็นที่ราบ ที่ลาดเชิงเขา และภูเขา แบ่งได้ดังนี้

- พื้นที่ราบ 30%
- พื้นที่ดอน 10%
- พื้นที่ลาดเชิงเขา และภูเขา 60%

ลักษณะภูมิอากาศ

อุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน เฉลี่ย 39.58 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิในเดือนเมษายน 29.22 องศาเซลเซียส ส่วนอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม เฉลี่ย 10.90 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ ต่ำสุดในเดือนมกราคม เฉลี่ย 20.60

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนสิงหาคม เฉลี่ย 368.52 มิลลิเมตร และต่ำสุดในเดือนมกราคม เฉลี่ย 0.92 มิลลิเมตร มีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ย 120 วัน/ปี ช่วงที่ฝนตกหนักที่สุดในเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม

การคมนาคม

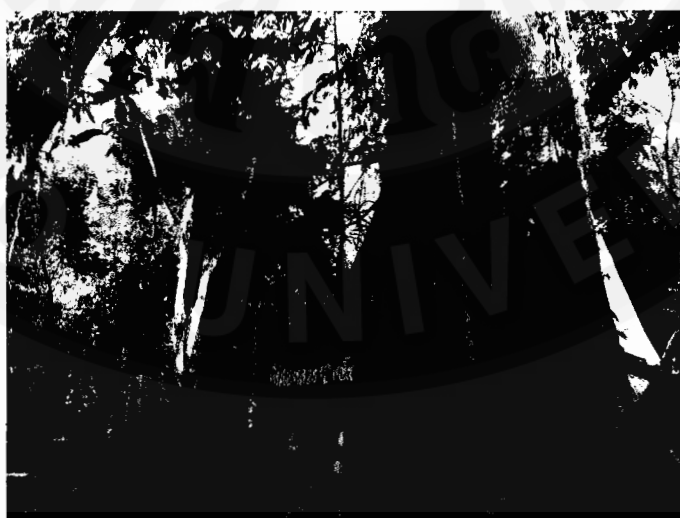
การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านศรีนาป่าฯ เข้าได้ 2 ทาง คือ

เส้นทางแรก ออกจากตัวอำเภอเมืองน่าน มาเส้นทางถนนสาย น่าน-บ้านหลวง มาเลี้ยวซ้ายตรงบ้านห้วยลี ผ่านบ้านตำเวนเข้าถึงบ้านศรีนาป่า ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร

เส้นทางที่สอง คือออกจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 2 กิโลเมตร มาถนนสายน่าน-เวียงสา-แพร่ เลี้ยวขวาเข้าทางวัดพญาวัด-วัดพระธาตุเขาน้อย ประมาณ 1 กิโลเมตร เลี้ยวขวาตามถนนลาดยางประมาณ 10 กิโลเมตร ผ่านบ้านทุ่งขาม, บ้านเด่น (ไชยสถาน), บ้านฝาง และบ้านคอนเฟือง จนถึงบ้านศรีป่า รวมระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร รวมทั้ง 2 เส้นทางใช้เวลาเดินทางประมาณ 20-25 นาที

สภาพป่า

ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านมี พื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ คือ ป่าห้วยหลวง ซึ่งติดต่อกะหว่างคอยเขาแก้ว (พื้นที่เขตติดต่อระหว่างอำเภอบ้านหลวง-อำเภอเมืองน่าน) ที่มีน้ำตกคอยหมอก และน้ำตกคอยหลวง ที่สวยงามอยู่ในบริเวณพื้นที่



ภาพ 5 ต้นไม้ที่มีอายุหลายร้อยปี (ต้นไทรหลวง 12 คนโอบ มีหลายต้น)

การจัดการป่าและพื้นที่ชุมชน

หมู่บ้านศรีนาป่าน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ลักษณะภูมิประเทศเป็นเชิงเขา เป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ประมาณ 10,000 ไร่ แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

- ป่าต้นน้ำ ซึ่งชาวบ้านแบ่งออกเอาไว้สำหรับเป็นเขตอนุรักษ์เพราะเป็นป่าต้นน้ำเป็นต้นกำหนดลำห้วยสำคัญๆ คือ ลำห้วยหลวง ห้วยตาแวน ห้วยวะ ใช้สำหรับการบริโภค อุปโภคและการเกษตร ส่วนห้วยน้ำค้างเป็นแหล่งน้ำสำหรับผลิตประปาภูเขา ในเขตป่าต้นน้ำมีการห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด

- ป่าเมี่ยง เป็นลักษณะการปลูกเมี่ยงอยู่ได้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่อยู่ระหว่างเขตป่าอนุรักษ์กับป่าไม้สอย ส่วนใหญ่ป่าเหล่านี้จะมีผู้ครอบครองสิทธิ์และใช้ประโยชน์

- ป่าใช้สอย มีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ซึ่งเป็นพื้นที่ไม้เบญจพรรณ และพื้นที่ทำการเกษตร

- ป่าชุมชน สงวนไว้สำหรับนำไม้มาใช้ในกิจกรรมของหมู่บ้านศรีนาป่านมีพื้นที่ 74 ไร่ ส่วนตาแวน มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่

- ป่าพิธีกรรม คือ ป่าสงวนไว้สำหรับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ป่าสุสาน ป่าวัดร้าง ป่าหอเจ้าหลวงป่าเมี่ยง

สำหรับพื้นที่ชุมชน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ภูเขา ชาวบ้านจะปลูกเรือนตามที่ราบเชิงเขา และฟากถนนศรีนาป่าน-ห้วยลี ในบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนจะมีการปลูกต้นไม้กิ่งก้านรอบๆ ไร่ระหว่างทั้งสองหมู่บ้านจะมีน้ำจากห้วยหลวง ห้วยตาแวน ไหลผ่านตลอดสาย

สภาพน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญในหมู่บ้านศรีนาป่าน ได้แก่ น้ำห้วยคอยเขาแก้ว (น้ำห้วยหลวง) และยังมีลำห้วยเล็ก ๆ อีกหลายสายเป็นแม่น้ำลำธารองไหลมารวมกัน ซึ่งปีที่ผ่านมานี้ (ปี 2548) ชาวบ้านได้ค้นพบตาน้ำ ซึ่งผุดขึ้นกลางที่กลางป่าคอยหลวงป่าเมี่ยง จำนวน 1 จุด



ภาพ 6 สภาพพื้นที่ลำห้วยคอยหลวงป่าเมียงในพื้นที่ชุมชนศรีนาป่านฯ

ข้อมูลประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องแบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้าน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ที่มีพื้นที่เดิมทั้งหมู่บ้าน จำนวน 8 หมู่บ้าน ดังแสดงในตาราง 1

หมู่บ้านคำแวน หมู่ที่ 1 จำนวนครัวเรือน 147 ครัวเรือน ประชากรชาย 295 คน ประชากรหญิง 278 คน รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 573 คน

หมู่บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ 4 จำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน ประชากรชาย 302 คน ประชากรหญิง 286 คน รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 588 คน

รวมประชากรบ้านศรีนาป่าน หมู่ 1 และ 4 จำนวนทั้งสิ้น 298 ครัวเรือน ประชากรชาย 597 คน ประชากรหญิง 564 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,161 คน

ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 87.64 คน/ตารางกิโลเมตร

ตาราง 1 จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง

ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			หมายเหตุ
			ชาย	หญิง	รวม	
1	ศรีนาปาน	151	302	286	588	
2	คอนเฟื่อง	197	403	359	762	
3	เรือง	212	403	428	831	
4	ตาแวน	147	295	278	573	
5	นางาม	163	293	314	607	
6	นาม่วง	52	109	82	191	
7	สันป่าสัก	64	125	95	220	
8	ห้วยมอญ	133	350	330	680	
	รวม	1,119	2,280	2,172	4,452	

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเรือง (2550)

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพและรายได้ของประชากร พบว่า ประชากรร้อยละ 80 ประกอบอาชีพการเกษตร คือทำนา ทำสวนเมี่ยง รองลงมาคือ การทำสวนถั่วเหลือง และข้าวโพด รายได้เฉลี่ย 10,000-30,000 บาท ต่อคนต่อปี รายได้ของประชากรในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวประมาณ 3-6 เดือน ประชากรจะออกไปรับจ้าง ตัดอ้อย ทำนาเกลือที่ต่างจังหวัด และจะกลับภูมิลำเนาอีกครั้ง ช่วงเข้าฤดูทำนา (ฝนตก)

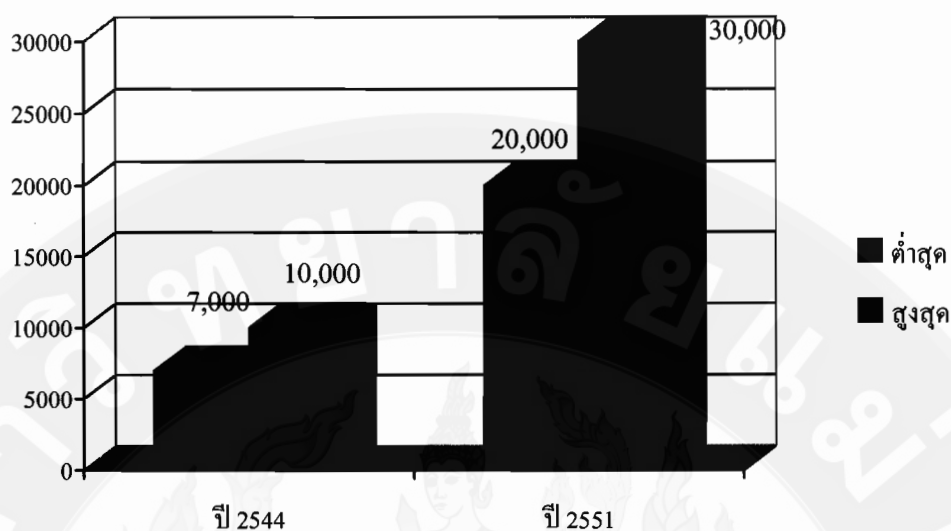
การทำสวนเมี่ยง ซึ่งเป็นพืชตระกูลชาเป็นการปลูกไว้จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง การขายใบเมี่ยงมี 2 ลักษณะ ประการแรก ขายใบเมี่ยงหนึ่งในราคากำมือละประมาณ 2-3 บาท ประการที่สองขายใบเมี่ยงที่หมักดองแล้วราคากำมือประมาณ 3-4 บาท ปีหนึ่งเก็บใบเมี่ยงได้เฉพาะ ฤดูฝนจำนวน 3-4 ครั้งต่อหนึ่งต้น เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนได้เป็นอย่างดี

การปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง และงา นอกจากนั้นยังประกอบ อาชีพรับจ้างแรงงานในหมู่บ้าน บางส่วนเดินทางไปขายแรงงานนอกหมู่บ้านหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ข้าวตั้งแต่เดือนธันวาคม ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี

จากการสำรวจข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนา อบต. พ.ศ. 2547 ภายใต้โครงการจัดทำระบบข้อมูลสถิติระดับท้องถิ่น พบว่าประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ 11 ประการ คือ

1. ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ
2. ประชาชนบางส่วนไม่มีที่ทำกิน
3. ปัญหาไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน
4. การขนส่งผลผลิตจากแหล่งผลิตไม่สะดวก
5. โรคระบาดในสัตว์เลี้ยง
6. ขาดแหล่งเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ
7. ภัย ยาบราอบศัตรูพืชและยาฆ่าแมลงมีราคาแพง
8. ขาดพันธุ์พืชสำหรับการทำเกษตร
9. ประสบปัญหาภัยแล้ง ไม่มีน้ำสำหรับการทำเกษตร
10. โรคในพืชระบาด
11. ไม่มีงานทำในฤดูแล้ง

ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบรายได้ของประชาชนในพื้นที่บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรื่อง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่าในปี พ.ศ. 2544 ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เฉลี่ย 10,000-20,000 บาทต่อคนต่อปี แต่เมื่อมีการจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่บ้านศรีนาป่าน ที่ให้ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 10,000-30,000 บาทต่อคนต่อปี และจากการสังเกตยังพบอีกว่า การโยกย้ายไปหารับจ้างนอกพื้นที่ลดลงจากเดิม ประชาชนประมาณร้อยละ 30 ต้องออกไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่น และในปัจจุบันลดลงเหลือประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น



ภาพ 7 รายได้สุทธิเฉลี่ยของประชาชนในพื้นที่บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

หน่วยธุรกิจในเขต อบต.

โรงสี	9 แห่ง
ร้านค้า	34 แห่ง
ตลาดสด	3 แห่ง
ปั้มน้ำมัน(หลอด)	7 แห่ง

เอกชนเป็นเจ้าของหน่วยธุรกิจในแต่ละหมู่บ้าน

กลุ่มทางเศรษฐกิจ

กลุ่มอาชีพ	27 กลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์	5 กลุ่ม
กลุ่มอื่นๆ	3 กลุ่ม

สถาบันชุมชน

สถานศึกษา

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขต อบต.เรือง คือ โรงเรียนบ้านศรีนาป่าน จำนวนนักเรียน ระดับก่อนวัยเรียน จำนวน 31 คน, ระดับประถมศึกษา จำนวน 75 คน รวม 106 คน ครู จำนวน 9 คน

สถานศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยการสนับสนุนของ อบต.เรือง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศรีนาป่าน จำนวนนักเรียน ชาย 13 คน, หญิง 12 คน รวม 25 คน ครู จำนวน 2 คน

ตาราง 2 แสดงสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง

โรงเรียน	จำนวนนักเรียน				จำนวนครู
	ก่อนวัยเรียน	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	รวม	
ศรีป่าน	31	75	-	106	9
คอนเฟื่อง	43	88	-	131	8
นางาม	37	85	62	184	15
ห้วยมอญ	30	96	45	171	17
รวม	141	344	107	592	49

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเรือง (2550)

ตาราง 3 แสดงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลเรือง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนนักเรียน			จำนวนครู
	ชาย	หญิง	รวม	
ศรีป่าน	13	12	25	2
คอนเฟื่อง	12	28	40	2
นางาม	8	14	22	2
ห้วยมอญ	15	14	29	1
รวม	48	68	116	7

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเรือง (2550)

ด้านการเมืองการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลเรืองแบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้าน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง ที่มีพื้นที่เต็มทั้งหมู่บ้าน จำนวน 8 หมู่บ้าน ได้แก่

1. หมู่ที่ 1 บ้านศรีนาป่าน
2. หมู่ที่ 2 บ้านคอนเฟื่อง
3. หมู่ที่ 3 บ้านเรือง

4. หมู่ที่ 4 บ้านตาแวน
5. หมู่ที่ 5 บ้านนางาม
6. หมู่ที่ 6 บ้านนาม่วง
7. หมู่ที่ 7 บ้านสันป่าสัก
8. หมู่ที่ 8 บ้านห้วยมอญ

สถาบันทางศาสนา

สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีวัด แห่ง ที่เป็นศูนย์รวมใจพุทธศาสนา ประจำชุมชน คือ วัดศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ โดยใช้วัดร่วมกับวัดศรีนาป่าน แต่มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งจะมีพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการผ่อนคลายความทุกข์ และทำให้เกิดความสบายใจ เช่น การสงเคราะห์ การเรียกขวัญ (สู่ขวัญ) การทำนาข้าวปุ้น การสืบชะตาบ้าน สืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาป่า (พิธีบวชป่า) เชื่อกันว่าจะทำให้ต้นไม้อุดมสมบูรณ์ รักษาต้นน้ำ

ชาวบ้านที่มีการนับถือผีปู่-ผีย่า ซึ่งเป็นที่เคารพและเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าหลวง” ทุกจะมีประเพณีการเลี้ยงเจ้าหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่หอเจ้าหลวงอยู่ทางทิศเหนือของบ้าน ชาวบ้านจะมีที่นาอยู่ผืนหนึ่งมีมานานกว่าสี่ร้อยกว่าปีแล้ว โดยชาวบ้านเรียกว่านาเจ้าหลวง ซึ่งจะไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของใคร ให้คนที่อยู่บ้านของเจ้าหลวงได้ทำกินสืบกันต่อไป ข้าวลูกข้าวหลาน ทุกปีชาวบ้านจะนำเอาข้าวผืนนาที่เรียกว่า “นาเจ้าหลวง” มาหมักเป็นเหล้าและนึ่งเป็นข้าวเหนียวเพื่อเลี้ยงเจ้าหลวงและผู้ที่มีมาร่วมงาน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังนับถือ “เจ้าโต้นปู่” ก่อนฤดูลงนา และหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวทุกปี ชาวบ้านตาแวนและบ้านศรียาป่าน (ซึ่งเดิมเป็นบ้านเดียวกัน) จะช่วยกันออกเงินครัวเรือนละ 5-10 บาท เพื่อซื้อ ไก่ และเครื่องเช่น ไข่เจ้าโต้นปู่

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ การจักสาน การทอผ้า การตีเหล็ก การขอ และดนตรีพื้นบ้านยาสมุนไพรรพื้นบ้าน

สถานที่ให้ข่าวสารชุมชน

ในชุมชนมีหอกระจายข่าว และ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

การบริการพื้นฐาน

ถนน

การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยางเชื่อมระหว่างหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน

การโทรคมนาคม

ที่ทำการไปรษณีย์	1 แห่ง
โทรศัพท์สาธารณะ	13 แห่ง
โทรศัพท์บ้าน(พื้นฐาน)	90 เครื่อง
โทรศัพท์มือถือ	232 เครื่อง

การไฟฟ้า ทุกหมู่บ้าน เครื่องมือที่มีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 97

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำ, ลำห้วย	4 สาย
บึง,หนองและอื่นๆ	6 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ฝาย	46 แห่ง
บ่อน้ำดื่ม	371 แห่ง
บ่อบาดาล	28 แห่ง
ประปาหมู่บ้าน	6 แห่ง
สระน้ำ	26 แห่ง
อื่นๆ (บ่อเลี้ยงปลา)	2 แห่ง

กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน

กลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประกอบไปด้วย

- คณะกรรมการหมู่บ้าน วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ (ที่ปรึกษา) หมู่บ้าน
- กลุ่มมีบ้าน วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมงานกลุ่มสตรีแม่บ้าน งานอาชีพสตรีในหมู่บ้าน และดูแลงานด้านการบริการในหมู่บ้าน
- กลุ่มเหมืองฝาย มีกิจกรรมรวบรวมเจ้าของนา เพื่อที่จะทำการขุดลอก ฝายถางก่อนการทำนา เพื่อให้น้ำไหลเข้าสู่ที่นาได้สะดวก และจะมีกิจกรรมเช่นนี้อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

- กลุ่มเรื่องรักษป่า กิจกรรมของกลุ่มเป็นภาพรวมทั้งตำบล คือ 2 หมู่บ้าน เฉพาะบ้านศรีนาป่านี้มีสมาชิก 145 คน ส่วนบ้านตาแวน มีสมาชิก 137 คน เรียกได้ว่าทุกคนครอบครัวต้องเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเรื่องรักษป่า มีบทบาทหน้าที่ปกป้องฟื้นฟูและรักษาป่าตำบลเรื่อง โดยมีกฎกติกา ดังนี้

กฎกติกาประชาคมตำบลเรื่องรักษป่า

1. การตัด ไม้ให้แจ้งคณะกรรมการทราบก่อน
 2. ไม้ที่ตัดได้ให้นำมาใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านเท่านั้น ห้ามขายเด็ดขาด
 3. ผู้ใดตัด ไม้โดยมิได้แจ้งคณะกรรมการทราบ ถ้าถูกจับได้
 - ครั้งที่ 1 โทษปรับและทำทัณฑ์บน
 - ครั้งที่ 2 โทษปรับ, ตัดออกจากสมาชิกมาปนกิจสงเคราะห์ และเงินกองทุน
- ทุกประเภท
4. การแบ่งเขตรักษป่า แบ่งเป็น 3 เขต
 5. ห้ามตัด ไม้ข้าวหลามและ ไม้ไผ่ทุกชนิด เพื่อจำหน่ายให้แก่คนต่างพื้นที่โดยเด็ดขาดการกำหนดอัตราค่าปรับ ดังนี้

เขตป่าไม้

- | | |
|---|-------------------------|
| 1. ตัด ไม้ก่อน | ค่าปรับ ท่อนละ 500 บาท |
| 2. ไม้แปรรูป | ค่าปรับ แผ่นละ 100 บาท |
| 3. ใช้พาหนะรถมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานขน ไม้ข้าวหลามและ ไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง | ค่าปรับ คนละ 200 บาท |
| 4. ใช้พาหนะรถบรรทุกสี่ล้อ (ปิกอัพ) ขน ไม้ข้าวหลาม ค่าปรับและ ไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง | ค่าปรับ คันละ 1,000 บาท |
| 5. ใช้รถบรรทุกขนาดกลางหรืออื่นๆ ขน ไม้ข้าวหลามและ ไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง | ค่าปรับ คันละ 2,000 บาท |

เขตอนุรักษ์

- | | |
|---|--------------------------|
| 1. ตัด ไม้ก่อน | ค่าปรับ ท่อนละ 5,000 บาท |
| 2. ไม้แปรรูป | ค่าปรับ เล่มละ 500 บาท |
| 3. ใช้พาหนะรถมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานขน ไม้ข้าวหลามและ ไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง | ค่าปรับ คนละ 200 บาท |
| 4. ใช้พาหนะรถบรรทุกสี่ล้อ (ปิกอัพ) ขน ไม้ข้าวหลาม ค่าปรับและ ไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง | ค่าปรับ คันละ 1,000 บาท |

5. ใช้รถบรรทุกขนาดกลางหรืออื่นๆ ขนไม้ข้าว

หลามและไม้ไผ่ทุกชนิดออกจากป่าตำบลเรื่อง

ค่าปรับ คันละ 2,000 บาท

ปัญหาและความต้องการของชุมชนบ้านตาแวน

- ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เนื่องจากในบางช่วงบางฤดู ผลผลิตที่ออกมาปริมาณมาก ราคาถูก ชาวบ้าน ไม่มีวิธีการ จัดการตลาดอย่างอื่น รวมถึงผลผลิตที่ไม่ได้ขนาดตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ก็จะได้ราคาหรือมีการซื้อขายเช่นกัน พ่อค้าคนกลางกำหนดราคาผลผลิต
- ปัญหาหนี้สิน เป็นผลสืบเนื่องมาจากชาวบ้านบางครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การออกไปรับจ้างหารายได้รายวันก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อไม่มีการจ้างงานก็จะไม่มีรายได้เป็นอย่างอื่นเลย หากเกิดเหตุจำเป็นต้องใช้เงิน เช่น ค่าใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย แต่งงาน ซ่อมหรือสร้างที่พัก เป็นต้น ก็จำเป็นต้องกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน โดยหวังว่าอาชีพการเกษตรอินทรีย์รอบต่อไปจะมีโอกาสโชคดีบ้าง
- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ในระดับหมู่บ้าน พบว่าประชากรมีปัญหาในเรื่องของราคาผลผลิตตกต่ำ ราคาไม่แน่นอนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัญหาผลผลิตมีคุณภาพต่ำ และศัตรูพืชรบกวน ตามลำดับ ในภาพรวมของหมู่บ้าน พบกว่ามีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย
- ปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประสพภัยแล้ง ไม่มีน้ำใช้ในการเกษตร ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำ ไม่มีงานทำในฤดูแล้ง โรคในพืชและสัตว์ระบาดขาดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ปัญหาที่ทำกินไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ประชาชนบางส่วนไม่มีที่ดินทำกินเยาวชนคนรุ่นใหม่เริ่มสนใจและรับค่านิยมแบบบริโภคนิยมเข้ามาในหมู่บ้าน เกิดการเอาอย่าง ซึ่งเป็นเหตุให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นโดยที่ไม่จำเป็น การเดินทางไปทำงานนอกพื้นที่ มีปัญหาด้านครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย โดยกลุ่มที่ใช้แรงงานรับจ้างตัดอ้อยต่างจังหวัด ลูก อยู่กับคนแก่ผู้สูงอายุ ทำให้ขาดความอบอุ่นภายในครอบครัว มีปัญหาทางสังคม

จากการเข้าติดตามการทำงานของชุมชนศรีนาป่าน-ตาแวน ประกอบกับคำบอกเล่าผู้รู้ในชุมชนพบว่า คนในชุมชนศรีนาป่าน-ตาแวน “ใช้ชีวิตแบบวิถีพอเพียง แบ่งปัน ผูกพัน คนน้ำ ป่า” ถ้าผู้คนในชุมชนยังรักและหวงแหนผืนป่าแห่งนี้จะเป็นแหล่งศึกษาระบบนิเวศน์คนกับป่าหรือความหลากหลายทางชีวภาพ ของอนุชนหลังๆ ต่อไป และจะเป็นพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดที่ใกล้ตัวเมืองมากที่สุดด้วยเช่นกันอาศัยจุดแข็งทางธรรมชาติ และผู้คนที่รักธรรมชาติ จึงส่งผลให้ตำบลเรื่องได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มาตั้งแต่ปี 2547 โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณ

จากกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเงินเจ็ดแสนบาท มีจุดบริการนักท่องเที่ยวอยู่ 1 หลัง ปัจจุบันใช้เป็นศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเรื่องด้วย

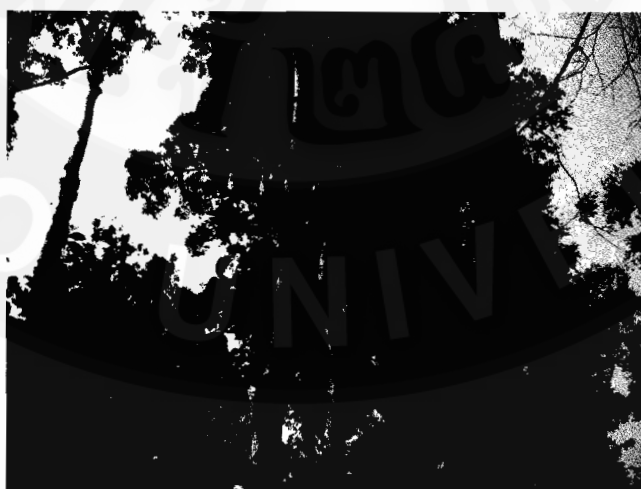
การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

จากการจัดอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยการเชิญวิทยากรในด้านต่าง ๆ มาให้ความรู้ เช่น วิทยากร นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน วิทยากรนักวิชาการป่าไม้ มูลนิธินักวิชาการป่าไม้ หน่วยจัดการต้นน้ำบ่อหอย อ.เวียงสา องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน มูลนิธิกลุ่มอัครเมืองน่าน มูลนิธิชัยพัฒนา และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองน่าน ได้มาให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ชุมชนในท้องถิ่นให้ได้รับความรู้เพื่อให้ชุมชนเองได้คิดร่วมกลุ่ม (การหารือ เวทีชุมชนหรือการมีส่วนร่วม) ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิดด้านต่าง ๆ เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนในการที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนเอง โดยมีการพึ่งพาตนเองมากที่สุด โดยยึดถือปฏิบัติการเป็นอยู่อย่างมีส่วนร่วมที่ดีที่สุด ให้ยึดตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ดังนั้นราษฎรในชุมชนเองนำโดยผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ปรึกษาอาวุโสหมู่บ้าน เกิดการรวมตัวจัดเวทีชุมชนร่วมกับราษฎรในชุมชนเองจึงเกิดแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ตามความเหมาะสมกับในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง และได้นำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรเป็นแรงกำเนินที่เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยผนวกเอาวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวกำหนดแนวทางเพื่อริเริ่มการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรื่องอำเภอเมือง จังหวัดน่าน คือ

ราษฎรได้ร่วมกลุ่มเวทีชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรในชุมชนในการวิเคราะห์จุดเด่นของชุมชน เสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มติที่ประชุมได้กำหนดกฎเกณฑ์ และกฎระเบียบต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม มาผนวกกัน โดยมีการกำหนดจุดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชน ดังรายละเอียดรูปแบบของการจัดกิจกรรมนันทนาการในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน ดังนี้

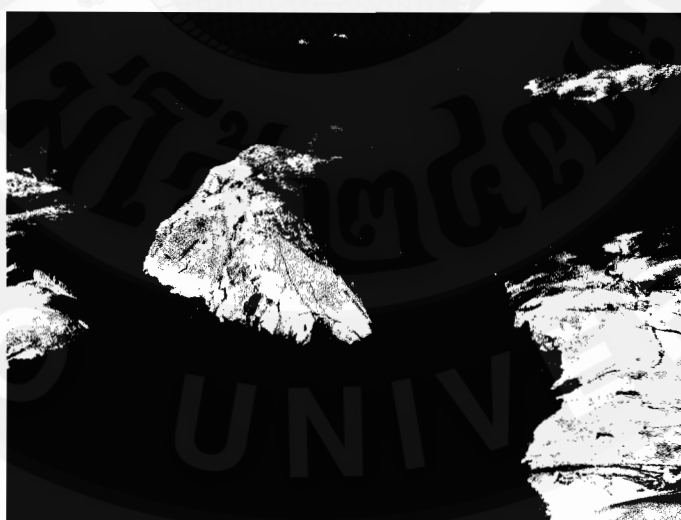
กิจกรรมการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า ลักษณะทั่วไปของภูมิประเทศคอยห้วยหลวงป่าเมี่ยง (คอยเขาเก๊า) นั้น เป็นพื้นที่ป่าที่ยังคงสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ลำห้วยหลายสาย เช่น ลำห้วยหลวง ลำห้วยคำแวน (ตาแวน) ลำห้วยโป่ง และลำห้วยมณีวัน (ปางหินฝนพร้าว) ซึ่งมีประวัติสืบเล่าขานในตำนานที่ยาวนาน เป็นต้น ซึ่งบางจุดบริเวณคอยห้วยหลวงป่าเมี่ยง (คอยเขาเก๊า) มีตาน้ำผุดทางธรรมชาติ และป่าไม้ในพื้นที่ชุมชนบ้านศรีนาป่านเป็นแหล่งป่าที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ถือว่าสมบูรณ์ที่สุดดังคำที่กล่าวว่า “ป่าใหญ่ใกล้เมือง” ของเมืองน่านที่อยู่นอกกรอบของโครงการพัฒนาในโครงการส่งเสริมท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน เพราะมีระยะทางห่างจากตัวเมืองน่านเพียงแค่ 13 กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งจะดูได้จากบริเวณสภาพพื้นที่ป่าไม้ต่าง ๆ นั้นจะมีต้นไม้ใหญ่มากมาย มีไม้นานาชนิด ซึ่งราษฎรได้มีการรวมกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์สภาพพื้นที่ป่าไม้หลากหลายชนิด เช่น ไม้กระยาเลย (ยาง) ต้นไทรป่า (ต้นไฮหลวง) มีขนาด 12 คนโอบ และบางต้นมีขนาด 24 คนโอบ ต้นเปกล้าใหญ่ และต้นห้งุ่น (ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ผึ้งชอบมาทำรังอยู่จับกันเป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี) มีต้นไม้ขนาดชนิด เช่น ไม้หูก ไม้ข้าวหลาม ไม้ซางป่า เป็นต้น ตลอดจนมีพืชไม้พื้นเมือง ไม้พืชมุนไพรมากมายจนพื้นที่คอยห้วยหลวงป่าเมี่ยงถูกกล่าวขานนามไว้ว่า “เป็นหม้อยาขนาดใหญ่ที่สามารถนำมาบำรุงรักษาคนได้อย่างดี” โครงการอบรมกลุ่มอาชีพองค์การบริหารส่วนตำบลเรือง (2550) ดังนั้นราษฎรส่วนใหญ่จึงขนานนามว่าผืนป่าแห่งนี้เหมาะแก่การรวบรวม และเป็นแหล่งศึกษาทางธรรมชาติด้านต้นน้ำลำธาร ป่าไม้หลากหลายชนิดเป็นอย่างดี และประกอบกับพื้นที่เป็นเขาสลับซับซ้อนบางจุดสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเมืองน่านได้



ภาพ 8 สภาพป่าไม้ที่ยังคงสภาพดีอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านศรีนาป่านฯ

กิจกรรมการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นี่เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินป่าระยะไกล (ตั้งแต่ 1–2 กิโลเมตรขึ้นไป) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิดด้วยเส้นทางเท้าที่ตัดผ่านเข้าไปในป่า ลำห้วย ที่มีจุดสวยงามดึงดูดความสนใจทางธรรมชาติรายทาง (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2542) รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจและการผจญภัยต่าง ๆ โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวอันได้แก่ ป่าเขา ต้นน้ำลำธาร พืช และสัตว์ เป็นต้น โดยสามารถจำแนกเส้นทางเดินป่าได้ดังนี้

เส้นทางเข้าไปในบริเวณหมู่บ้านศรีนาป่าน ซึ่งมีพื้นที่ติดป่าเมี่ยงดั้งเดิมของชาวบ้านในอดีต ตั้งแต่ 400 กว่าปีมาแล้ว และผ่านไร่นาสวนของชาวบ้านและสภาพเส้นทางประกอบด้วยหินก้อนเล็ก ๆ ที่เป็นลานกว้าง ๆ กระจาย ๆ เรียงตัวกันเป็นหย่อม ๆ และมีน้ำห้วยน้ำไหลเป็นช่วง ๆ ประกอบกับมีประวัติที่เล่าขานมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน คือตำนานลานฝนมืด ฝนพร้า (ลับมิดลับคาบ) ของทหารไทย (นักรบเมืองน่าน) ในอดีตที่หลบภัยมารวมพลสมัครพรรคพวกมาตีคาบ ลับคาบ ลับมิดกันเพื่อไปรบกับทหารพม่าที่มานุกรุกเมืองไทย (เมืองน่านในอดีต) ให้พ่ายแพ้ไปจึงเป็นตำนานลานฝนพร้า ฝนมืด เป็นต้น (บัวตอง ธรรมมะ, 2550) สภาพพื้นที่มีลำห้วยเล็ก ๆ อยู่ระหว่างข้างทางเดิน ตลอดแนวมีร่มเงาต้นไม้ตลอดระยะทาง รวมระยะทางประมาณ 1–2 กิโลเมตร



ภาพ 9 ลานหินลับมิดโบราณ (ลานฝนพร้า)

การศึกษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนบ้านศรีนาป่า เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ราษฎร ชาวสวนเมี่ยง (วัฒนธรรมชุมชน) ที่ทำการปลูกเมี่ยงมาในอดีตถึงปัจจุบัน ความ เป็นมาถึงบรรพบุรุษที่ย้ายมาตั้งรกรากเดิมมาอยู่ในชุมชนบ้านศรีนาป่า ตลอดจนศึกษาถึงสัตว์ป่า บางชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น ปูผา ปลาน้ำไหล (ปลาหมัน) และศึกษาพืชพรรณที่สำคัญ เช่น ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประคู้ ไม้กระเจา ไม้ตะแบก ไม้ชิงชัน ไม้ชะเงาะ ไม้พลวง ไม้สัก และไม้หุ่ง (ที่ผึ้งชอบจับทำรัง) และสมุนไพรป่าโบราณ เป็นต้น รวมถึงการศึกษาพฤติกรรมและสิ่งมีชีวิตใน บริเวณนั้น ๆ เช่น หมูป่า เลียงผา (เขียง) เก้ง บ่าง กระรอก (ฮอก) ผึ้งหลวงป่า โดยไม่รบกวน ความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และนักท่องเที่ยวยังได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมถึงการพักผ่อน หย่อนใจและการผจญภัยต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสถ่ายภาพสิ่งมีชีวิตใน ธรรมชาติได้อย่างใกล้ชิด และนักท่องเที่ยวยังสามารถได้ถ่ายรูปธรรมชาติและบันทึกภาพทิวทัศน์ที่ มีความงดงามเก็บไว้ด้วย นอกจากนี้กิจกรรมย่อยเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจ สภาพทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมชุมชน โดย สามารถเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมชุมชน ในระดับท้องถิ่นอย่างมีคุณค่าและความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อที่จะนำความรู้ไปใช้ในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนอีกด้วย

การศึกษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนโดยการมีส่วนร่วม นั้น เป็นกิจกรรมในพื้นที่คอยห้วยหลวงป่าเมี่ยง (คอยเขาเก้า) บ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อเป็นการศึกษาพืชพรรณป่า พืชสมุนไพรป่าโบราณที่นำรู้ การศึกษาการดำรงชีวิต ของสัตว์ การถ่ายรูป การฟังเสียงนกร้อง และการดูนก โดยจัดอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมเพื่ออ่าย ต่อการเข้าถึงสาระทางปัญญาดังกล่าว โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาสภาพ ทรัพยากรธรรมชาติในเหมาะสมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเอง ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. กิจกรรมศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ

พืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติส่วนใหญ่จะเป็นเมี่ยง เป็นพืชชั้นล่างที่ไม่มีการตัด ไม้ หรือถูกทำลายปลูกตามไหล่เขาได้ร่มไม้ใหญ่ ซึ่งเกษตรกรจะมีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการป้องกันไฟป่าด้วยการจัดทำแนวกันไฟทุกๆ ปี จึงทำให้ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้คนจะรักและหวงแหนผืนป่าจึงทำให้เกิดกลุ่ม

อนุรักษ์ป่าขึ้น เช่น กลุ่มเรื่องรักษ์ป่า จะมีกิจกรรมเฝ้าระวังลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและป้องกันไฟป่าอย่างเข้มแข็งชาวบ้านก็สามารถไปใช้ประโยชน์จากป่าได้เต็มที่ เช่น เป็นแหล่งอาหาร/สมุนไพรในขณะเดียวกันก็สามารถปลูกพืชไทย ขึ้นตามต้นไม้ใหญ่ได้ ตลอดจนมีการฝึกอบรมกลุ่มเยาวชนให้ความรู้ตามแนวพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อพัฒนาความรู้และเผยแพร่ปลูกฝังให้เยาวชนเกิดความรัก ความหวงแหนป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง ในการพึ่งตนเองได้ฝึกทักษะการเป็นมัคคุเทศก์ แนะนำแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยว

ลักษณะของกิจกรรมนี้คือศึกษาลักษณะทั่วไปของสิ่งมีชีวิต (พืชพรรณไม้) ในท้องถิ่น เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก ผลของพืช สิ่งที่เป็นบางประการต่อการเจริญเติบโตของพืช การตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมของพืช สมบัติของพืชและการนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโตของมนุษย์ และการตอบสนองต่อพืชพรรณของมนุษย์ และยังโยงถึงการนำประโยชน์อย่างคุ้มค่าจากพรรณพืชสมุนไพรต่าง ๆ โดยให้ความรู้ด้วยการเสาะหาความรู้จากการสำรวจตรวจสอบ การสืบค้นข้อมูลและการอภิปรายจากของจริงที่เห็นในพื้นที่ป่าคอยหลวงป่าเมี่ยง (คอยเขาแก้ว) ของชุมชนบ้านศรีนาปาน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ สามารถสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้มีความสามารถในการตัดสินใจนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการให้ความรู้จากหอนอกพื้นที่ในเมืองในหมู่บ้านศรีนาปานเองหลายท่านที่มีของหลวงพ่อก็มีชื่อเสียงเชื่อถือได้ และหลายท่านก็ได้ผ่านการอบรมหอมสมุนไพรพื้นเมืองระดับภาคระดับประเทศมาแล้ว



ภาพ 10 พื้นที่ป่าชุมชนป่าเมี่ยง



ภาพ 11 การศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ

2. กิจกรรมศึกษาการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า (บนผืนป่าใกล้เมือง)

การดำรงชีวิตของสัตว์จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย อากาศ สัตว์มีโครงสร้างที่สำคัญคืออวัยวะต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ให้สัตว์เหล่านั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ สัตว์จึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ความอยู่รอด การหาอาหารตลอดจนการเจริญเติบโต ดังนั้นกิจกรรมย่อยศึกษาการดำรงชีวิตของสัตว์ในคอยหลวงป่าเมือง (คอยเขาแก้ว) บ้านศรีนาปาน ตำบลเรือ อำเภอมือง จังหวัดน่าน นั้นจะทำให้เข้าใจการดำรงชีวิตของสัตว์ ความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าในพื้นที่และจะรู้ถึงการดูแลและอนุรักษ์สัตว์ป่าในพื้นที่คอยหลวงป่าเมือง (คอยเขาแก้ว) บ้านศรีนาปาน ตำบลเรือ อำเภอมือง จังหวัดน่าน จากคนในชุมชนเป็นแบบอย่าง ดังจะเห็นได้จากมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่ยังเหลืออยู่มาก เช่น บ่าง ฮอก (กระรอก) เก้ง หมูป่า เลียงผา (เขียง) ปูผา ปลาน้ำไหล (ปลามัน) และผึ้งหลวงป่า เป็นต้น

3. กิจกรรมถ่ายรูปชมวิถีธรรมชาติ

การถ่ายรูปจัดเป็นกิจกรรมย่อย ที่ช่วยให้เกิดความบันเทิงขณะเดินป่า เพราะการถ่ายรูปสร้างสุนทรียภาพทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นได้ และสามารถเก็บความประทับใจไว้ได้นานทั้งในการเก็บภาพธรรมชาติที่แท้จริงมีทั้งป่าไม้ใหญ่ 12 คน โอบ 24 คน โอบ ดันหุงที่ผึ้งชอบมาทำรังสวนเมืองโบราณที่ปลูกผสมผสานกับป่าไม้ชนิดอื่น ๆ หลากหลายชนิด และภาพปูผาที่ออกมาหากินตามธรรมชาติที่หาดูได้ยาก และดูคาน้ำผุดกลางป่า กลางเขาตามธรรมชาติที่หาดูได้ยาก ก็เพราะเกิดจากการที่ชุมชนเองได้มีการมีส่วนร่วมที่ดี โดยมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าไม้เป็น



ภาพ 12 กิจกรรมศึกษาสมุนไพรป่าท้องถิ่น

6. กิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมืองท้องถิ่น (วัฒนธรรมชุมชน)

กิจกรรมนี้มีผู้ร่วมฟังบรรยายจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ได้นำเยาวชนและผู้สนใจต่าง ๆ เดินป่าไม้เก็บพืชป่า เช่น หน่อหวาย (หวายป่า) ผักหวานป่า ผักน่านชนิด บอนป่า ชะค่าน ขึ้นหน้าผา หยวกกล้วย ปลาน้ำไหล หรือเนื้อหมู ไก่ ปลา ฯลฯ (ที่เตรียมมาจากบ้าน) และอีกหลายอย่างที่นำมาประกอบแล้วมาทำหลามกินกัน ซึ่งหลามนั้นก็คือการนำเอาพืชผักชนิดต่าง ๆ ตามภูมิปัญญา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่ผู้ศึกษาต่าง ๆ สามารถเก็บตามป่ามาและรับรู้ได้จากผู้เฒ่าผู้แก่ที่นำไปเก็บและได้รู้สรรพคุณด้านต่าง ๆ มาแล้วนำมาสับหั่นซอยแล้วนำมาปรุงน้ำใส่เนื้อหมู ไก่ ปลา เป็นต้น มาหั่น ๆ เป็นชิ้นใส่ด้วยปรุงรสชาติใส่พริก เกลือ กะปิ ปลาร้าตามสมควรแล้วนำมากรอกใส่กระบอกลูกไม้ไผ่หอก แล้วนำไปตองมาปิดปากกระบอกลูกไม้ไผ่หอกแล้วก็นำไปเผาไฟ (ย่างไฟ) จนสุก คล้าย ๆ การทำข้าวหลาม ดังนั้นจึงเรียกว่า “หลามอาหารป่า” ซึ่งประกอบกับการเดินทางจากการดูกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว เหน็ดเหนื่อยพอดีแล้วก็ได้ผักป่ามาด้วย เสร็จสรรพจึงนำมารวมกันซึ่งแต่ละชุดละกลุ่มก็ไม่ว่ากันว่าผู้นำชมป่าในพื้นที่ให้เก็บคิด ไม้ตัดมือมาด้วยเหตุใดจะทราบก็แต่เพียงว่าจะเก็บมาเพื่อรับฟังความรู้เรื่องสรรพคุณการรักษาด้านสมุนไพรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จริง ๆ สามารถนำมาประกอบอาหารได้ด้วย ซึ่งเวลาที่เดินมาที่นานพอสมควรท้องร้องพอดีจึงนำมาปรุง พอสุกประมาณ 20-30 นาที ก็ร่วมรับประทานอาหารที่ได้จากพืชผักสมุนไพรใกล้ตัวทั้งนั้นที่มีสรรพคุณทางสมุนไพรรักษาบำรุงร่างกาย อย่างเอร็ดอร่อยอย่างไม่น่าเชื่อซึ่งเยาวชนและผู้ร่วมกิจกรรมก็ได้รับทั้งความรู้และความอร่อยในอาหารในภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวชุมชนบ้านศรีนาป่า น ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ได้ในแนวใหม่ ๆ อีกด้วย



ภาพ 13 กิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมืองท้องถิ่น

7. กิจกรรมเล่าขานตำนานโบราณ (วัฒนธรรมชุมชน) และกิจกรรมนันทนาการรอบกองไฟ

กิจกรรมนี้เยาวชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเองก็สนใจมาเนื่องจากทางชุมชนได้จัดผู้เฒ่าแก่มาเล่าขานตำนานเจ้าหลวงป่าเมี่ยง ซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่ย้ายถิ่นฐานมาจากสิบสองปันนามาปลูกเมี่ยงเพื่อส่งส่วยแก่เจ้าเมืองน่านตั้งอดีตเมื่อ 400 กว่าปีมาแล้วทำให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาในชุมชนอย่างถ่องแท้ ประกอบกับชาวชุมชนได้นำเอาศิลปะจากการร่วมกลุ่มในชุมชนกันมาแสดงระบำ ซอ ปี่น (ซิ่ง) มาบรรเลงคำว้อฮ้อย ซอให้ฟัง (ขับเพลงซอ) ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองน่านโดยแท้ เรียกว่า “ซอล่องน่าน” มาขับขานเป็นทำนองคล้องจองไล่ขับเพลงหยอกล้อกันในกลุ่มเป็นที่สนุกสนานกันมาก ซึ่งกิจกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าทำให้ชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจกันในสานความสัมพันธ์ระหว่างเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่ผู้สูงอายุ เป็นอย่างดี



ภาพ 14 กิจกรรมเล่าขานตำนานโบราณ (วัฒนธรรมชุมชน) และกิจกรรมนันทนาการรอกองไฟ

8. กิจกรรมการเข้าค่ายพักแรม

ลักษณะของกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้พักแรมแบบกางเต็นท์ โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้อยู่กับธรรมชาติและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ซึ่งบริเวณที่สามารถใช้กางเต็นท์พักแรมได้มีดังนี้

- ลานหินพริ้ว (ฝนมีด-ดาบ) โบราณ ซึ่งเป็นลานกว้างพอสมควร ประกอบด้วยมีธารน้ำตกเล็ก ๆ มีลานหินฝนพริ้วอยู่ประกอบด้วยในธารน้ำไหลอยู่ข้างลานดินอย่างสวยงาม และยังมีศาลาที่พักเล็ก ๆ และห้องน้ำ อยู่บริเวณพื้นที่ลานดังกล่าวอีกด้วย

- ลานรอกองไฟ

- น้ำตกห้วยหลวง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เกิดจากลำห้วยหลวง ซึ่งเป็นต้นน้ำจากป่าลึกไหลมาตามลำห้วยอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 20 กิโลเมตร การเดินทางจะใช้เส้นทางรถจักรยานยนต์ประมาณ 10 กิโลเมตร อีก 10 กิโลเมตร ต้องเดินเท้า น้ำตกสูงประมาณ 5 เมตร ในฤดูฝนจะมีน้ำมาก ฤดูร้อนจะมีน้ำเพียงน้อยน้ำจากลำห้วยนี้ไหลผ่านหมู่บ้านและเป็นน้ำสายหลักที่หมู่บ้านใช้ในการเกษตร ประปาภูเขา ซึ่งทำให้มีน้ำใช้พอเพียงตลอดทั้งปี น้ำตกห้วยหลวงยังมีธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีเต่าปูลู ที่เป็นสัตว์หายากมีน้ำตกห้วยหลวง และมีป่าที่สมบูรณ์

กิจกรรมย่อยในการเข้าค่ายพักแรม กิจกรรมการเข้าค่ายอาจกระทำร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเดินทางไกล การทำกิจกรรมรอกองไฟ การประกอบอาหารป่าพื้นเมืองของชุมชน กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เช่น การร้องเพลง เกม การละเล่นต่าง ๆ เกมสื่อบอร์ดเกม การฟังบรรยาย (วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม) ความรู้

ด้านตำนานความเป็นมาของชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น และการปลูกป่า เป็นต้น โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติผนวกกับความสนุกสนาน ความมีส่วนร่วมในด้านความสามัคคีในหมู่คณะและรวมถึงการดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่อีกด้วย



ภาพ 15 กิจกรรมการเข้าค่ายพักแรม

ซึ่งจากในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว ชุมชนได้ยังเห็นความสำคัญของของเยาวชน โดยได้มีการร่วมกันจัดตั้งโครงการมัคคุเทศก์น้อย ซึ่งเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบเยาวชนอาสา โดยในวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ที่มีนักท่องเที่ยวมามากเป็นพิเศษ มีเยาวชนในหมู่บ้านที่ได้รับการฝึกอบรมทางโรงเรียน ให้เปลี่ยนเวรกันมาต้อนรับนักท่องเที่ยว หน้าที่ของมัคคุเทศก์น้อยก็คือคอยแนะนำสถานที่และเรื่องราวที่น่าสนใจต่างๆ พร้อมกับพาเดินรอบๆ บริเวณซึ่งส่วนใหญ่เป็นสวนเมืองป่าธรรมชาติและน้ำตก ความหลากหลายทางชีวภาพ เยาวชนเป็นผู้นำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะการผลิตเมี่ยง โดยดำเนินงานร่วมกับชุมชน ภายในหมู่บ้านที่มีอาชีพทำเมี่ยงตามวิธีการผลิต ขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตตั้งแต่ ขั้นตอนการปลูก ปฏิบัติดูแลรักษาแปรรูปการตลาด

นอกจากนี้ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ว่าชุมชนมีจุดเด่นหรือมีศักยภาพในด้านใด และร่วมกันร่วมกันจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยจะเห็นได้

จากความสามัคคีในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และเกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า กิจกรรมเดินป่าก่อให้เกิดประโยชน์เช่นเดียวกับกิจกรรมการเดินชมวิวทิวทัศน์ เนื่องด้วยปัจจัยเกื้อหนุนอย่างเดียวกันภายใต้สถานการณ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ การได้มาซึ่งพลังทางเศรษฐกิจของชุมชน ย่อมแลกมาซึ่งผลกระทบหลายด้าน แต่ผลกระทบดังกล่าวกลับผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันแบบกึ่งทางการเพื่อรักษามูลค่าทางเศรษฐกิจร่วมกันไว้ สอดคล้องกับสุพิศ ธรรมพันทา (2540: 232) ที่ระบุว่า ผลประโยชน์ร่วมที่เป็นตัวเงินของคนในชุมชน นำมาซึ่งความสามัคคีเพื่อรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวไว้ให้นานที่สุด

ผลจากการศึกษาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ระบุว่า การจัดกิจกรรมนันทนาการทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ สุพิศ ธรรมพันทา (2540: 144) ที่ระบุว่า การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในสังคม จะส่งผลให้การณรงค์ในการรักษาสิ่งแวดล้อมประสบผลสำเร็จ ดังนั้นรูปแบบและวิธีปฏิบัติต่อการเข้าถึงจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางจิตสำนึกจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องนำไปพิจารณาหาแนวทางที่ไม่ใช่เป็นการยัดเยียดแต่ควรเป็นไปในรูปแบบร่วมมือระหว่างกัน

ซึ่งจากผลการศึกษาการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนมีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. **ด้านพื้นที่** ชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีลักษณะทางกายภาพมีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดลอนเนินเขาสลับภูเขาเล็ก ๆ มีสภาพพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์คือ ป่าห้วยหลวง มีน้ำตกคดยหมอก และน้ำตกคดยหลวง ที่สวยงามอยู่ในบริเวณพื้นที่ มีตาน้ำผุดทางธรรมชาติ และป่าไม้ในพื้นที่ชุมชนบ้านศรีนาป่านเป็นแหล่งป่าที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ถือว่าสมบูรณ์ที่สุด โดยจะมีน้ำห้วย น้ำไหลเป็นช่วง ๆ ประกอบกับมีประวัติที่เล่าขานมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน คือตำนานลานฝนมิด ฝนพรำ (ลับมิดลับดาบ) ของทหารไทย (นักรบเมืองน่าน) ในอดีตที่หลบภัยมารวมพลสมัครพรรคพวกมาตีดาบ ลับดาบ ลับมิดกันเพื่อไปรบกับทหารพม่าที่มานุกรุกเมืองไทย ซึ่งจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว ชุมชนบ้านศรีนาป่านจึงมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น กิจกรรมศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ กิจกรรมศึกษา

การดำรงชีวิตของสัตว์ป่า (บนผืนป่าใกล้เมือง) กิจกรรมถ่ายรูปชมวิถีธรรมชาติ กิจกรรมฟังเสียงนก ร้อง/คุณภรรยาคนป่าคอยหลวงป่าเมียง เขาสูงสลับซับซ้อน (คอยเขาเก้า) กิจกรรมศึกษา สมุนไพรป่าท้องถิ่น (สมุนไพรภูมิปัญญาพื้นบ้าน) และกิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมือง ท้องถิ่น (วัฒนธรรมชุมชน)

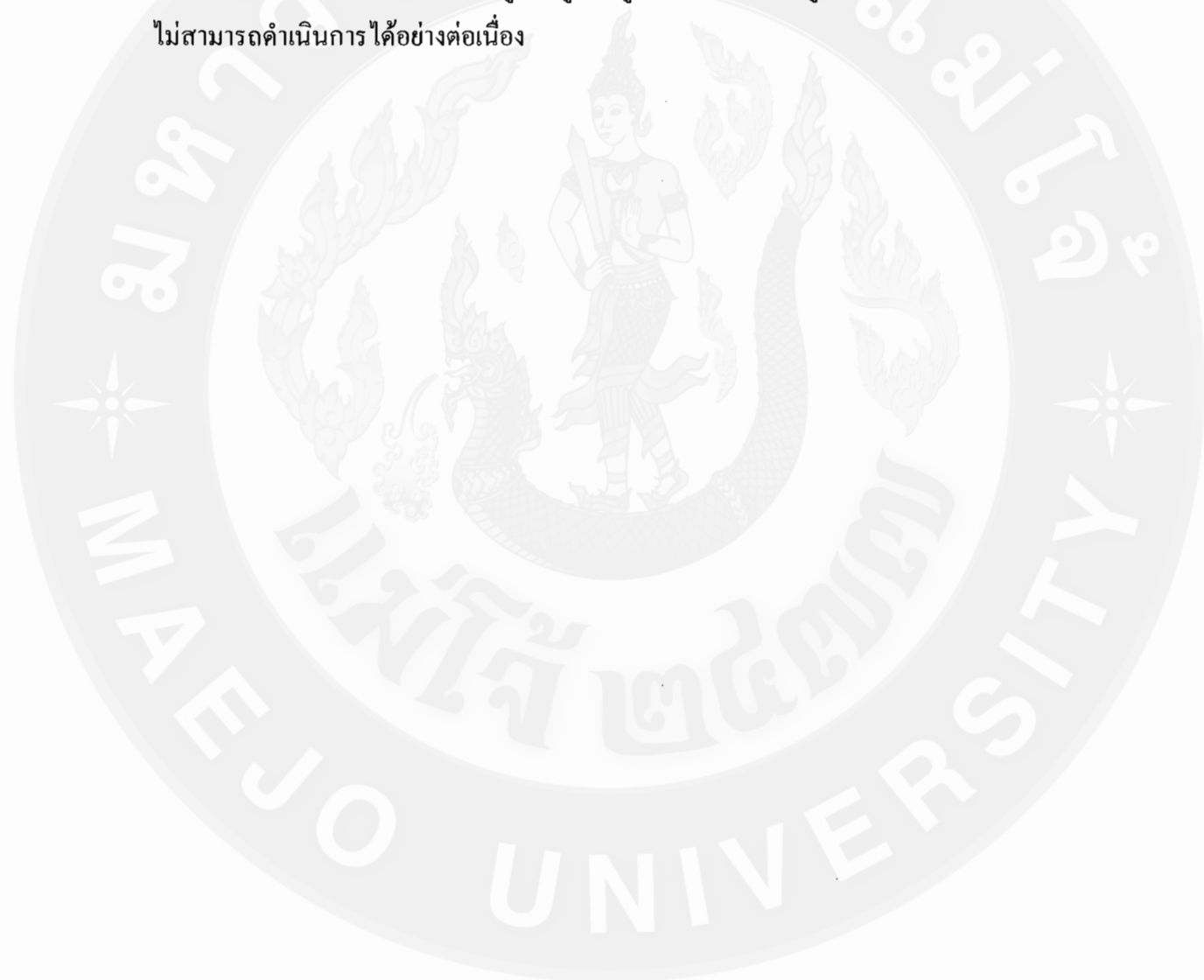
2. **ด้านการจัดการ** ชุมชนบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มี จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยชุมชนมีการกำหนดกติกาในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ในขณะเดียวกันชุมชนมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น วิทยากร นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน วิทยากรนักวิชาการ ป่าไม้ มุขนิธิ์นักวิชาการป่าไม้ หน่วยจัดการต้นน้ำบ่อหอย อ.เวียงสา องค์การบริหารส่วนตำบล เรือง ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน มุขนิธิ์กลุ่มฮักเมืองน่าน มุขนิธิ์ชัชพัฒนา และนักวิชาการส่งเสริม การเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองน่าน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในด้านการ การอนุรักษ์ธรรมชาติด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน

3. **ด้านกิจกรรมและกระบวนการ** ชุมชนมีการจัดการที่ส่งเสริมให้ชุมชนเป็น ชุมชนแห่งการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยชุมชนมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและ ระบบนิเวศน์ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความ ประทับใจ เช่น กิจกรรมศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ การศึกษาการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า กิจกรรมถ่ายรูปชมวิถีธรรมชาติ การศึกษาสมุนไพรป่าท้องถิ่น (สมุนไพรภูมิปัญญาพื้นบ้าน) เป็น ต้น เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในการช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. **ด้านการมีส่วนร่วม** ชุมชนได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น โดยชุมชนมีการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการร่วมกันคิด รวมนกันวางแผน ปฏิบัติตามแผน และร่วมกันได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วม บำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว โดยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมตัวจัดเวทีชุมชน ในการ กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ตามความเหมาะสมกับ ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรเป็นแรงกำเนิดที่เกิดการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยผนวกเอาวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวกำหนดแนวทางเพื่อ ริเริ่มการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน โดยมีการร่วมกันกำหนดจุด

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชน และมีการร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ และกฎระเบียบต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมของชุมชน

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านศรีนาปาน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน นั้นพบว่า เนื่องจากประชากรในพื้นที่มีรายได้ค่อนข้างน้อยก็คือ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยในครอบครัวหนึ่งๆ จะต้องแบ่งสมาชิกออกไปรับจ้างเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายประจำวันและรับจ้างตัดอ้อยในพื้นที่ต่างจังหวัดหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาแล้วบางครั้งครอบครัวเท่านั้นและจะถูกทิ้งลูกให้ปู่ย่า ตายาย คนแก่ดูแล ทำให้ในบางช่วงเวลาทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาผลการนำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยราษฎรชุมชนบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยแบ่งไว้ 2 ส่วน คือ กลุ่มระดับเยาวชน 10 คน ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ 10 คน รวมทั้งหมด จำนวน 20 คน โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูลที่สมบูรณ์ และผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลภาคสนาม และจากการปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎีต่างๆ

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ด้านคมนาคม การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านศรีนาป่าฯ เข้าได้ 2 ทาง คือ เส้นทางแรก ออกจากตัวอำเภอเมืองน่าน มาเส้นทางถนนสาย น่าน-บ้านหลวง และเส้นทางที่สอง คือ ออกจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 2 กิโลเมตร มาถนนสายน่าน – เวียงสา – แพร่

ด้านสภาพป่าและแหล่งน้ำพบว่า ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านมีพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ คือ ป่าห้วยหลวง ซึ่งติดต่อกันระหว่างคอยเขาแก้ว (พื้นที่เขตติดต่อระหว่างอำเภอบ้านหลวง-อำเภอเมืองน่าน) ที่มีน้ำตกคอยหมอก และน้ำตกคอยหลวง สำหรับแหล่งน้ำที่สำคัญในหมู่บ้านศรีนาป่า ได้แก่ น้ำห้วยคอยเขาแก้ว (น้ำห้วยหลวง) และยังมีลำห้วยเล็กๆ อีกหลายสายเป็นแม่น้ำลำรองไหลมารวมกัน

ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม พบว่า สถานภาพของราษฎรในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 6 มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานคือมีรายได้เฉลี่ย 10,000 – 25,000 บาท/ครอบครัว/ปี ราษฎรมีอาชีพทำเกษตรกรรม คือ ทำนา ปลูกข้าว เป็นหลัก รองลงไปคือการทำไร่ข้าวโพด ถั่วเหลือง และทำสวนเมี่ยง ซึ่งผลผลิตต่างๆ ส่วนใหญ่จะนำมาบริโภคในครัวเรือน และถ้าเหลือจึงจะจำหน่ายภายในชุมชน ในสภาพสังคมชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขดี มีวัฒนธรรมชุมชนตาม

เอกลักษณ์ฝ่าฟันที่สืบมาแต่โบราณ มีเอกลักษณ์ประเพณีที่สืบทอดตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ทรัพยากรธรรมชาติ) รวมถึงสภาพทั่วไปทางภูมิประเทศมีสภาพดี มาก

การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

รูปแบบการจัดกิจกรรมนันทนาการศึกษาดูแลการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

จากการจัดอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยการเชิญวิทยากรในด้านต่าง ๆ มาให้ความรู้ ตลอดจนถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ชุมชนในท้องถิ่นให้ได้รับความรู้เพื่อให้ชุมชนเองได้คิดร่วมกลุ่ม (การหารือ เวทีชุมชนหรือการมีส่วนร่วม) ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิดด้านต่าง ๆ เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนในการที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนเอง โดยมีการพึ่งพาตนเองมากที่สุด โดยยึดถือปฏิบัติการเป็นอยู่อย่างมีส่วนร่วมที่ดีที่สุด ให้ยึดตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชุมชนเกิดการรวมตัวจัดเวทีชุมชนร่วมกับราษฎรในชุมชนเองจึงเกิดแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเอง ตามความเหมาะสมกับในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรในชุมชนเองเป็นแรงกำเนินที่เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยผนวกเอาวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวกำหนดแนวทางเพื่อริเริ่มการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ราษฎรได้ร่วมกลุ่มเวทีชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรในชุมชนเสนอแนวทาง มติที่ประชุมได้กำหนดกฎเกณฑ์ และกฎระเบียบต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม มาผนวกกันโดยชุมชนเอง โดยมีการกำหนดจุดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชนขึ้นเองดังรายละเอียดรูปแบบของการจัดกิจกรรมนันทนาการในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนได้นำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดกิจกรรมนันทนาการทางการศึกษาดูแลการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่ได้จัดขึ้นมีทั้งหมด 8 กิจกรรมหลัก ดังนี้ คือ

1. กิจกรรมศึกษาพืชพรรณไม้ในป่าธรรมชาติ ซึ่งมีการศึกษาลักษณะทั่วไปของสิ่งมีชีวิต (พืชพรรณไม้) ในท้องถิ่น เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก ผลของพืช คุณสมบัติของพืชและการนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโตของมนุษย์ และการตอบสนองต่อพืช

พรรณของมนุษย์ และยังเชื่อมโยงถึงการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าจากพรรณพืชสมุนไพรต่าง ๆ โดยให้ความรู้ด้วยการเสาะหาความรู้จากการสำรวจ ตรวจสอบ การสืบค้นข้อมูลและการอภิปรายจากของจริงที่เห็นในพื้นที่ป่าดอยหลวงป่าเมี่ยง (ดอยเขาแก้ว) ของชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรื่องอำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ สามารถสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้มีความสามารถในการตัดสินใจนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป

2. กิจกรรมศึกษาดำรงชีวิตของสัตว์ป่า (บนผืนป่าใกล้เมือง) เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจการดำรงชีวิตของสัตว์ ความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าในพื้นที่และจะรู้ถึงการดูแลและอนุรักษ์สัตว์ป่าในพื้นที่ดอยหลวงป่าเมี่ยง (ดอยเขาแก้ว) บ้านศรีนาป่าน ตำบลเรื่อง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน จากคนในชุมชนเป็นแบบอย่างดังจะเห็นได้จากมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่ยังเหลืออยู่มาก เช่น บ่าง สอก (กระรอก) เก้ง หมูป่า เลียงผา (เขียง) ปูผา ปลาน้ำไหล (ปลามัน) และผึ้งหลวงป่า เป็นต้น

3. กิจกรรมถ่ายรูปชมวิถีธรรมชาติ ซึ่งการถ่ายรูปจัดเป็นกิจกรรมย่อย ที่ช่วยให้เกิดความบันเทิงขณะเดินป่า เพราะการถ่ายรูปสร้างสุนทรียภาพทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นได้ และสามารถเก็บความประทับใจไว้ได้นานทั้งในการเก็บภาพธรรมชาติที่แท้จริง

4. กิจกรรมฟังเสียงนกร้อง/คุณธรรมชาติบนป่าดอยหลวงป่าเมี่ยง เขาสูงสลับซับซ้อน (ดอยเขาแก้ว) เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมสมาธิดื่มด่ำบรรยากาศจากเสียงรังสรรค์ของธรรมชาติเป็นกิจกรรมหนึ่งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนทั่วไป ซึ่งในพื้นที่มีนกชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ประจำถิ่นและอพยพเข้ามาตามฤดูกาลในประเทศไทยกว่า 900 ชนิดเปรียบเทียบกับแล้วมีมากกว่าทวีปยุโรปหรืออเมริกาเหนือทีเดียว ไม่เพียงเพราะความสวยงามน่ารักเท่านั้น การดำรงชีวิตของนกเหล่านี้ยังบอกให้เราทราบได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

5. กิจกรรมศึกษาสมุนไพรป่าท้องถิ่น (สมุนไพรภูมิปัญญาพื้นบ้าน) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะมีหมอมือเมือง (หมอพื้นเมือง) ชาวบ้านเป็นผู้สอนโดยใช้ภูมิปัญญาใกล้ตัวที่มาสอนโดยใช้พืชผักสมุนไพรใกล้ตัวมาบอกเด็ก ๆ เยาวชน เช่น พืชบางชนิดนี้เด็ก ๆ เยาวชนนำมาเล่นกันก็สามารถนำมาใช้เป็นยารักษาโรคได้ ซึ่งเด็ก ๆ เยาวชนก็สนใจมากเป็นพิเศษเนื่องจากบางคนคิดว่าไม่นึกเลยว่าจะมีประโยชน์ต่อตัวเรามากเพียงนี้ ซึ่งพืชสมุนไพรเหล่านี้เป็นพืชสมุนไพรที่อยู่ในป่าใกล้ตัวเราเอง

6. กิจกรรมการประกอบอาหารป่าพื้นเมืองท้องถิ่น (วัฒนธรรมชุมชน) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินป่าไม้เก็บพืชป่า เช่น หน่อหวาย (หวายป่า) ผักหวานป่า ผักน่านาชนิด บอนป่า ชะก้านขึ้นหน้าผา หยวกกล้วย ปลาน้ำไหล หรือเนื้อหมู ไก่ ปลา ฯลฯ (ที่เตรียมมาจากบ้าน)

และอีกหลายอย่าง แล้วนำมาสับหั่นซอยแล้วนำมาปรุงน้ำใสเนื้อหมู ไก่ ปลา เป็นต้น มาหั่น ๆ เป็นชิ้นใส่ด้วยปรุงรสชาติใส่พริก เกลือ กะปิ ปลาร้าตามสมควรแล้วนำมากรอกใส่กระบอกลูกไม้ไผ่หกล แล้วนำไปตองมาปิดปากกระบอกลูกก็นำไปเผาไฟ (ย่างไฟ) จนสุก

7. กิจกรรมเล่าขานตำนานโบราณ (วัฒนธรรมชุมชน) และกิจกรรมนันทนาการรอบกองไฟ ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาในชุมชนอย่างถ่องแท้ ประกอบกับชาวชุมชนได้นำเอาศิลปะจากการร่วมกลุ่มในชุมชนกันมาแสดงสละล้อ ซอ ปี่น (ซิ่ง) มาบรรเลงคำว้อย ซอให้ฟัง (จับเพลงซอ) ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองน่าน โดยแท้ เรียกว่า “ซอล่องน่าน” มาจับขานเป็นทำนองคล้องจองไล่จับเพลงหยอกล้อกันในกลุ่มเป็นที่สนุกสนานกันมาก

8. กิจกรรมการเข้าค่ายพักแรม ลักษณะของกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้พักแรมแบบกางเต็นท์ โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้อยู่กับธรรมชาติและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ซึ่งบริเวณที่สามารถใช้กางเต็นท์พักแรม เช่น ลานหินพริ้ว (ฝนมีค-ดาบ) ลานรอบกองไฟ และน้ำตกห้วยหลวง

โดยจุดศึกษาและกิจกรรมในแต่ละจุดสามารถบอกเล่าความเป็นมาของธรรมชาติภายในพื้นที่ป่าดอยหลวงป่าเมี่ยง (ดอยเขาแก้ว) ของชุมชนบ้านศรีนาป่าอน ตำบลเรื่องอำเภอมือง จังหวัดน่าน ได้เป็นอย่างดี และในกิจกรรมศึกษาธรรมชาตินี้ยังมีกิจกรรมย่อยที่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้คือ การศึกษาสภาพป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมไปถึงการศึกษาพันธุ์ไม้ ทั้งพืชยืนต้น พืชสมุนไพรต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการเดินออกกำลังกาย การถ่ายรูปธรรมชาติ ต้นไม้ พรรณพืชนานาชนิด และฟังเสียงนก คูชนิดของนกพันธุ์ต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่า หลังจากที่ชุมชนได้นำหลักการและองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ

ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม จากการที่ประชาชนได้เข้าร่วมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้น การออกไปรับจ้างในต่างพื้นที่ก็ลดลง มีการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มมากขึ้น และเกิดการมีส่วนร่วม ความสามัคคีในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

ด้านสภาพแวดล้อม เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น มีการร่วมมือกันในการดูแลรักษาป่าในพื้นที่และส่งผลให้เกิดแหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น และสัตว์ป่า เช่น หมูป่า ในพื้นที่ก็เพิ่มมากขึ้น การออกไปล่าสัตว์ป่าของประชาชนก็ลดลงหรือแทบจะไม่มีให้เห็น ซึ่งจะสังเกตได้จาก เสียงปืนล่าสัตว์ในป่าได้หมดไป

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน นั้นพบว่า เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ที่มีรายได้ค่อนข้างน้อยก็คือ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยในครอบครัวหนึ่งๆ จะต้องแบ่งสมาชิกออกไปรับจ้างเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายประจำวันและรับจ้างตัดอ้อยในพื้นที่ต่างจังหวัดหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาแล้วบางครั้งครอบครัวเท่านั้นและจะถูกทิ้งลูกให้ปู่ ย่า ตา ยาย คนแก่ดูแล ทำให้ในบางช่วงเวลาทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

จากผลการศึกษาพบว่า ชุมชนได้มีการรวมตัวจัดเวทีชุมชนร่วมกับราษฎรในชุมชนเองจึงเกิดแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและพอเพียง และได้นำองค์ความรู้ด้านภูมิสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของราษฎรเป็นแรงกำเนินที่เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ มีการร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่นหรือศักยภาพของชุมชน ทำให้เกิดการจัดกิจกรรมนันทนาการทางการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน จำนวน 8 กิจกรรมหลัก ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2549) ได้เสนอหลักการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ยึดหลัก 4 ประการคือ 1) การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของสังคมไทย กล่าวคือ การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้นจะต้องสร้างขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อน 2) การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนหลักของภูมิสังคม กล่าวคือ การพัฒนาอะไรหรือจะทำการอะไรนั้นขอให้สอดคล้องกับภูมิสังคม สิ่งแรก ภูมิ เป็นลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งสภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา และคำว่า สังคม โดยจะต้องคำนึงถึงสังคมของคนในพื้นที่นั้น 3) ยึดหลักผลประโยชน์ของประชาชนและการได้รับการยอมรับ กล่าวคือ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก และ 4) ยึดหลักความคุ้มค่ามากกว่าคุ้มทุน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีกระแสพระราชดำรัสว่า “...ขาดทุนคือกำไร Our loss is our gain...การเสียคือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นกำไรอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

ผลจากการศึกษาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ระบุว่า การจัดกิจกรรมนันทนาการทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ สุพิศ ธรรมพันทา (2540: 144) ที่ระบุว่า การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในสังคม จะส่งผลให้การณรงค์ในการรักษาสิ่งแวดล้อมประสบความสำเร็จ ดังนั้นรูปแบบและวิธีปฏิบัติต่อการเข้าถึงจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางจิตสำนึกจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องนำไปพิจารณาหาแนวทางที่ไม่ใช่เป็นการขัดเคียดแต่ควรเป็นไปในรูปแบบร่วมมือระหว่างกัน ในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ ลีศึก ฤทธิเนติกุล (2544) ที่กล่าวว่า การวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงปากท้อง สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัย ได้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อยอด หรือแตกแขนงออกไปอย่างไม่สิ้นสุด

ผู้ให้ข้อมูลมีการรับรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนันทนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเดินป่า การเดินศึกษาธรรมชาติ การเดินชมวิวทิวทัศน์ และการพักผ่อนเพื่ออนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติดีนั้น เห็นได้ว่าราษฎรในชุมชนเองมีความคิดที่มีส่วนร่วมต่อชุมชนเป็นอย่างดี ประกอบกับราษฎรในชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่านนั้นจัดได้ว่าเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลให้สามารถพบเห็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น ไก่ป่า หมูป่า บ้าง (กระรอก) และ ปูผา บ่อยครั้งขึ้น ซึ่งอาจเนื่องมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทางชุมชนบ้านศรีนาป่านเอง ยังได้กวัดขັນให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักในลักษณะสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชนานาชนิดที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เพราะการท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ซึ่งมีพืชหลากหลายชนิด หลายสายพันธุ์ บางชนิดเป็นพืชสมุนไพรหายาก ทางชุมชนบ้านศรีนาป่านเองก็มีกฎระเบียบห้ามนำพืชพรรณไม้ออกมาจากป่า และยังแนะนำส่งเสริมความรู้ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ด้านพืชพรรณสมุนไพรให้นักท่องเที่ยวได้ชมได้ศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เป็นการรักษาพืชสมุนไพรไว้ไม่ให้สูญหาย นอกจากนี้ยังส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกับชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่า ความหนาแน่นของพืชคลุมดิน และพรรณไม้นานา

ชนิด องค์ประกอบเหล่านี้เกี่ยวพันซึ่งกันและกันแยกจากกันไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับสถาบัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็น รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้ง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม ไว้ยาวนานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด กิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์สามารถกระทำได้หลายรูปแบบในพื้นที่ ธรรมชาติที่มีระบบนิเวศน์ต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มระบบนิเวศน์ป่าเขาจะเน้นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากร นันทนาการประเภท ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ น้ำตกต่าง ๆ ตลอดจน ลักษณะเด่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมของชุมชน ดั้งเดิมในพื้นที่เป็นหลักสำคัญ

สำหรับในส่วนของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ของชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมีแนวทางที่ชัดเจน โดยจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น น้ำ ไฟฟ้า การขนส่ง การสื่อสาร การรักษาความปลอดภัย ภายใต้อาณาเขตที่เหมาะสมของพื้นที่ ควรที่จะมี ชาวบ้านดูแลนักท่องเที่ยวในลักษณะการบริการและรูปแบบการบริการทุกประเภทโดยสร้างความ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม กำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้เป็นสัดส่วนโดยไม่ให้สภาพแวดล้อม เปลี่ยนแปลงไปจึงจำเป็นต้องสร้างความกลมกลืนระหว่างสิ่งก่อสร้าง การบริการกับสภาพ ธรรมชาติ เช่น ร้านค้าต้องสร้างอยู่ในบริเวณที่จัดให้ที่พักผ่อนอยู่ตามจุดที่เหมาะสม และให้มีความ สวยงามกลมกลืนกับธรรมชาติ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเป็นหลักและจัดอบรมเพิ่มคุณภาพใน ด้านการบริการของชาวบ้าน กำหนดให้มีมาตรการในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ ให้ดีที่สุดในระดับที่สอดคล้องกับการศึกษา และการบริการที่ได้มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมกันเพื่อ ศึกษา กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ต่อไป ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ให้มีความ เหมาะสมกับชุมชน โดยมีการกำหนดพื้นที่ (zoning) นันทนาการรวมทั้งจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ ให้ข้อมูลข่าวสาร เขตพื้นที่ชุมชนและจุดพักผ่อนต่าง ๆ ที่ เหมาะสมกับสภาพทางธรรมชาติ การบริการ การศึกษาเรียนรู้ และการปฏิบัติตนในแหล่งท่องเที่ยว และจัดทำข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง การให้การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการท่องเที่ยว

รูปแบบนี้ ในบริเวณพื้นที่ที่ให้ข้อมูลข่าวสารจะมีข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ชุมชน และวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย ประกอบกับมีผู้ให้ข้อมูลตอบข้อซักถาม ในชุมชนบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน นี้จะจัดให้มีหลักปฏิบัติตนที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแวดล้อม กิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนบ้านศรีนาป่า ควรแบ่งเป็นการเดินศึกษาธรรมชาติหรือเดินป่ามีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินประกอบการศึกษาหาความรู้สัมผัสธรรมชาติและองค์ประกอบโดยการเดินศึกษาธรรมชาติจะมีทั้งการเดินศึกษา แบบครึ่งวัน และเต็มวันเพื่อศึกษาและชมลักษณะที่แตกต่างกันของลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณต่าง ๆ สัตว์ป่านานาชนิดที่ทำให้เกิดความหลากหลายของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีนาป่าฯ ซึ่งจะจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวโดยจะจัดเป็นกลุ่มขนาดเล็กหรือเป็นเอกเทศในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โดย การเดินศึกษาธรรมชาตินี้จะมีคนในท้องถิ่นเป็นผู้นำทาง กิจกรรมการชมวิเวททัศน์มีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน และสัมผัสธรรมชาติของวนอุทยาน และกิจกรรมการพักผ่อนมีวัตถุประสงค์เพื่อสัมผัสธรรมชาติและควรจัดให้มีเขตพื้นที่สำหรับพักผ่อนอย่างเป็นสัดส่วน โดยทางหมู่บ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน อาจมีการจัดอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการหาของป่าโดยไม่ทำลายธรรมชาติวิถีชีวิตในการใช้ชีวิตในป่าเป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2536) ที่กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น ควรพิจารณาปัจจัยหลัก 2 ประการคือ 1) ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนาแน่นในพื้นที่ที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การจัดกิจกรรมจะต้องไม่ทำให้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมลงไปจนไม่สามารถฟื้นตัวได้อีก และจะต้องไม่เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ควรมีการส่งเสริมการมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน พึงพอใจและใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้กับธรรมชาติไม่มากนัก โดยผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ดีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ธรรมชาติจำเป็นต้องพิจารณา กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ได้เน้นเรื่องของการเรียนรู้ธรรมชาติ /สิ่งแวดล้อมประกอบกันไป เช่น การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน นั้น สามารถนำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ป่าดอยหลวงป่าเมี่ยง (ดอยเขาแก้ว) ในชุมชนบ้านศรีนาป่านเอง และผู้ที่จะนำเอาผลการวิจัยในครั้งนี้ไปเป็นแนวทางการศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป ดังนี้

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ควรมีการปรึกษาหารือระหว่างกันเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม ทั้งในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการปลูกป่าเสริมและขยายสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสัตว์ป่าโดยเฉพาะพันธุ์ไม้พื้นเมืองโบราณ อนุรักษ์อนุรักษ์พันธุ์ปูผาและเต่าปูลูเพื่อไม่ให้สูญพันธุ์ ตลอดจนสืบทอดในชุมชนราษฎรอยากให้เยาวชนหันเข้ามารู้จักประเพณีสืบชะตาป่า บวชป่า บูชาเจ้าหลวงป่าเมี่ยง และรู้จักการแหล่งของค่าน้ำทิพย์จากหอคอยห้วย (วังน้อง) ไปทำพิธีสงฆ์พระประธาน ในวัดศรีนาป่าน เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ตั้งแต่บรรพบุรุษมากขึ้นกว่าเดิมสืบต่อไป และจะได้ให้ลูกหลานได้ดูได้ชมตลอดไป

2. ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมและการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมากขึ้น ในอนาคตโดยนักรักกิจกรรมทั้งหมดที่มีอยู่มาจัดช่วงเวลาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เหมาะสม และสามารถทำให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และอาจจะมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีเส้นทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านศรีนาป่าน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อเป็นทางเลือกทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว

3. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวให้มากขึ้นในทุกขั้นตอน ในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อจะได้รับรู้ถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรของตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งควรมีการปลูกฝังแนวคิดให้ชุมชนตระหนักในความสำคัญของการป้องกันมากกว่าการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ตลอดจนควรมีการเข้ามาส่งเสริมงานอาชีพด้านการแปรรูปชาใบเมี่ยงและโครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์การถักป้อ (ไปป้อ) เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้เสริมให้ราษฎรอีกด้านต่อไป

4. ควรมีการเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมศึกษาและร่วมกันปฏิบัติจริง และนำผลที่ได้จากการดำเนินงานนั้นมาเป็นทางเลือก และนำมาสรุปผลเป็นระยะๆ เพื่อนำผลการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่อย่างเหมาะสมต่อไป

5. ควรมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้งในด้านพื้นที่ป่า และแหล่งน้ำ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ตลอดจนมีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การกำหนดคบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน การกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยว ให้มีความเหมาะสม เป็นต้น เพื่อที่จะทำให้ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่ยั่งยืนตลอดไป

6. ควรศึกษาและส่งเสริมอาชีพเสริมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเน้นอาชีพที่สามารถเกี่ยวเนื่องหรือสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น การหัตถกรรม ศิลปะสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาปาน ตำบลเรือง อำเภอมือง จังหวัดน่าน ของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นหากมีการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในส่วนของความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนปริมาณนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมในแต่ละปี

2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านศรีนาปาน ตำบลเรือง อำเภอมือง จังหวัดน่าน เพื่อที่จะทำให้ได้ทราบข้อมูลมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2538. ททท. จุลสารท่องเที่ยว : นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการท่องเที่ยวและกีฬา. 2540. การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- จงพิศ ศิริรัตน์. 2534. โครงการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวภาคใต้. สงขลา: คณะวิทยาศาสตร์ การจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชินรัตน์ สืบสม. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์ และ สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. ม.ป.ป.. อุทยานแห่งชาติกับการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศรัยวิจิต เขาแก้ว. 2546. การจัดการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับ : ชุมชนบ้านคลองโคกหมูที่ 2.3 อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เถาว์วัลย์ นันทาทิวัฒน์. 2514. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. อ้างถึงใน ศรัยวิจิต เขาแก้ว. 2546. ตามรอยเมืองแห่งระบบน้ำอิสราเอล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.
- นวรรตน์ เกี้ยวมาศ. 2541. การประยุกต์ใช้ระบบใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชายฝั่งทะเล กรณีศึกษา: จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน. 2542. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : วนอุทยานภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิวัต เรืองพานิช. 2531. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า. อ้างถึงใน ศรัยวิจิต เขาแก้ว. 2546. ตามรอยเมืองแห่งระบบน้ำอิสราเอล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

บัวตอง ธรรมมะ. 2550. “โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา จ.น่าน”.

[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://gotoknow.org/blog/environmental/244578>

(17 มกราคม 2550)

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. 2542. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

ประเวศ วะสี. 2549. **เศรษฐกิจพอเพียงกับประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ปรีชาติ วัลย์เสถียร. 2543. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. โครงการเสริมสร้าง

การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(สกว.)

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2538. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

พิบูล สิริประเสริฐกุล. 2543. **การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ของอำเภอปางมะผ้า จังหวัด**

แม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. 2549. “4 ทิศทางสู่สังคมคุณธรรม สอดรับ 5 หลักการปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง”. **มติชนสุดสัปดาห์**. 27, 1370 (17-23 พฤศจิกายน): 34.

ไพรัช เตชะรินทร์. 2527. **นโยบายและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาใน**

ปัจจุบัน : การมีส่วนร่วมและการพัฒนา ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข

มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์

ลีศักดิ์ ฤทธิเนติกุล. 2544. **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ย**

จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วรรณิการ์ณ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540. **ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน**

โครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนควงแข เขตประทุมวัน.

กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรีพร สมบุญธรรม. 2536. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” **จุดสารถท่องเที่ยว**.

12, 2 (เมษายน-มิถุนายน): 25-30.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2536. **โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการ**

ท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย.

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. **แนวทางกำหนดนโยบายหลักของการ**

พัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เอกสารประกอบการพิจารณาร่างนโยบายการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) 2545. **เศรษฐกิจและสังคม สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาประเทศ ฉบับพิเศษ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สุพิศ ธรรมพันทา. 2540. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: ดี.ดี.บุ๊คส์โตร์.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2549. “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ใน **บรรยายพิเศษ 14 มิถุนายน 2549 ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เสรี เวชบุษกร. 2538. **จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์: อุทยานแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

องค์การบริหารส่วนตำบลเรือง. 2550. “ข้อมูลประชากร ตำบลเรือง”. น่าน: องค์การบริหารส่วนตำบลเรือง (แผ่นพับ).

อภิชัย พันธเสน. 2546. **การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2544. **มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Boo, El. 1991. **Ecotourism: The Potentials and Pitfalls**. Vol. I. Washington, D.C.: World Wildlife Fund.

Bovée, Courtland L.. 1993. **Management**. Boston: McGraw-Hill College.

Ceballos-Lascurain, H. 1991. **Tourism, eco-tourism and protected areas in kusler, (ed) Eco-tourism and Resource Conservation**. Vol 1. Eco-tourism and resource conservation project. Maryland: The Wildlife Society.

Dowling, Ross K. 1995. **Ecotourism**. New York: Prentice Hall.

Eber, Shirley. 1991. “Getting Stoned on Holiday, Tourism on the Front Line”. **In Focus, Tourism Concern**. 2 (Autumn): 4-5.

The Ecotourism Society. 1991. “The Ecotourism Society’s Definition”. **The Ecotourism Society Newsletter**. (Spring): 1.

Western. 1993. **Statistics for business problem solving**. Cincinnati: South-Western Collage.



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านศรีนาป่าาน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โปรดให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ผู้วิจัยจะถือเป็นความลับไม่นำมาเปิดเผย

ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

๑. เพศ () ๑.ชาย () ๒.หญิง

๒. อายุ ปี

๓. การศึกษา

() ๑. ไม่เคยเรียนหนังสือ

() ๒. เรียนแต่ไม่จบภาคบังคับ ป.๖

() ๓. จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๖

() ๔. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

() ๕. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

() ๖. สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๔. สถานภาพสมรส

() ๑. โสด () ๒. สมรส

() ๓. หย่า () ๔. หม้าย

๕. อาชีพหลักของท่าน ที่เป็นแหล่งรายได้ของครอบครัว

() ๑. เกษตรกรรม

() ๒. ค้าขาย

() ๓. รับจ้างทั่วไป

() ๔. อุตสาหกรรมในครัวเรือน

() ๕. กำลังศึกษาอยู่

๖. รายได้จากการประกอบอาชีพ เฉลี่ยประมาณ ทั้งหมดบาท /ปี

เงื่อนไขความรู้

๘. ท่านได้นำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าฝึกอบรมเพิ่มเติมจาก วิทยากร/นักวิชาการที่เข้ามาให้ความรู้ ในโครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือไม่

- () ๑. เข้าฝึกอบรม () ๒. ไม่เข้ารับการฝึกอบรม

๙. ท่านเคยไปทัศนศึกษา / ดูงานนอกชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือไม่

- () ๑. ได้ไปทัศนศึกษา () ๒. ไม่ได้ไปทัศนศึกษา

๑๐. ท่านได้ใช้ความรู้ที่ได้ฝึกอบรม และทัศนศึกษาดูงาน ในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาประกอบใช้ในชุมชน หรือไม่

- () ๑. เคย () ๒. ไม่เคย

๑๑. ท่านได้ปรับปรุงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชน หรือไม่

- () ๑. มี () ๒. ไม่มี

๑๒. ท่านเคยทำผิดต่อ กฎหมาย / ระเบียบกติกา / กฎเกณฑ์ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน หรือไม่ หลังจากที่มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- () ๑. เคย () ๒. ไม่เคย

๑๓. ท่านมีความเต็มใจ ในการยึดหลัก กฎเกณฑ์ กฎระเบียบที่ดั่งขึ้นของชุมชน เกี่ยวกับการป้องกันรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน หรือไม่

- () ๑. มี () ๒. ไม่มี

๑๓. ท่านเข้าใจ หรือไม่ ถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ของท่าน
อย่างไร

() ๑. เข้าใจ

อย่างไร

() ๒. ไม่เข้าใจ

อย่างไร

๑๔. ท่านได้สังเกต ราษฎรในชุมชนตนเอง หลังจากได้รับการถ่ายทอดความรู้และฝึกอบรมจาก
วิทยากร / นักวิชาการ ที่มาให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยชุมชน ทั้งในพื้นที่ชุมชน
เอง และจากการออกไปทัศนศึกษาหาความรู้นอกพื้นที่ ว่าปัจจุบันราษฎรเองได้มีส่วนร่วมในการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเอง หรือไม่ / อย่างไร

() ๑. มี

() ๒. ไม่มี

(มี) อย่างไร

.....
.....
.....

๑๕. ปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยชุมชน

() ๑. มี

() ๒. ไม่มี

(ถ้ามี) – ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

(ถ้ามี) – ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

.....
.....

(ถ้ามี) – ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน

ข้อเสนอแนะ

.....
.....



ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	สมภพ สายมา
วัน เดือน ปีเกิด	25 ตุลาคม 2516
สถานที่เกิด	จังหวัดน่าน
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2537 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (พืชศาสตร์) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตน่าน จังหวัดน่าน พ.ศ. 2539 วท.บ. (ไม้ผล) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2540 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) พ.ศ. 2544 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา พ.ศ. 2552 ผู้อำนวยการโครงการ สำนักบริหารโครงการ สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา